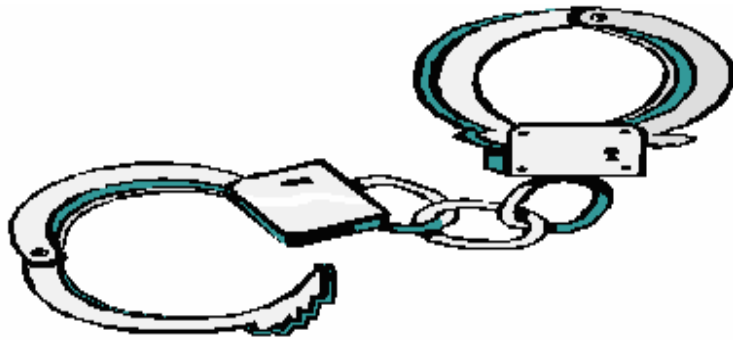

***Ο Ρόλος Του Πατέρα Κρατούμενου Μέσα Στην
Οικογένεια και Η Επίδρασή Του Στη Διαμόρφωση
Προσωπικότητας Του Παιδιού***

Μετέχοντες Σπουδαστές
Μπουκουβάλα Αικατερίνη
Σωτηράκη Βασιλική

Υπεύθυνος Καθηγητής

Κωνσταντίνος Ζέρβας

Πτυχιακή για τη λήψη του πτυχίου στην Κοινωνική Εργασία της Σχολής Επαγγελμαίων Υγείας και Πρόνοιας του Ανώτατου Τεχνολογικού Εκπαιδευτικού Ιδρύματος Πάτρας.

Πάτρα Νοέμβριος 2005

ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ

Πολλοί είναι αυτοί που μας στήριξαν στην εκπόνηση της πτυχιακής μας εργασίας.

Θα επιθυμούσαμε όμως να ευχαριστήσουμε τους παρακάτω:

- Τον υπεύθυνο καθηγητή κο. Κ. Ζέρβα που μας ενθάρρυνε και μας στήριξε σε αυτή την προσπάθειά .
- Την Κοινωνική Υπηρεσία της Κλειστής Φυλακής Πάτρας, που βοήθησαν στη διεκπεραίωση της έρευνας.
- Τους κρατούμενους της φυλακής που συνεργάστηκαν, για την ομαλή διεξαγωγή του ερευνητικού μέρους.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το θέμα που αναλύουμε στη συγκεκριμένη πτυχιακή εργασία είναι ο ρόλος του πατέρα κρατούμενου μέσα στην οικογένεια και η επίδρασή του στη διαμόρφωση προσωπικότητας του παιδιού.

Μελετώντας την εργασία αντιλαμβάνεται ο καθένας πόσο σημαντική είναι η παρουσία του πατέρα στη συναισθηματική αγωγή του παιδιού, στην εκπαιδευτική του και επαγγελματική του σταδιοδρομία, στην ανάπτυξη της προσωπικότητάς του και του ψυχισμού του.

Επίσης μέσα από τα αποτελέσματα από την έρευνα που διεξήχθη στην Κλειστή Φυλακή Πάτρας, βγαίνει το συμπέρασμα ότι πράγματι ο πατέρας κρατούμενος συνειδητοποιεί πόσο επηρεάζει ο εγκλεισμός του τη ζωή και το χαρακτήρα του παιδιού του.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ I	5
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	5
1. Σκοπός μελέτης.....	5
2. Ορισμοί όρων.....	6
ΚΕΦΑΛΑΙΟ II	9
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ	9
ΜΕΡΟΣ Α΄	9
3. Καταστάματα κράτησης ενηλίκων: Ορισμός – Βασικές αρχές λειτουργίας.....	9
4. Επικοινωνία κρατουμένου με το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον.....	10
ΜΕΡΟΣ Β΄	12
5. Ο θεσμός της οικογένειας.....	12
6. Ο ρόλος του πατέρα στη σύγχρονη οικογένεια.....	14
7. Προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι μονογονεϊκές οικογένειες με απόντα μέλος τον πατέρα.....	15
ΜΕΡΟΣ Γ΄	22
8. Η σημασία της παρουσίας του πατέρα στην συναισθηματική αγωγή του παιδιού.....	22
9. Οι επιδράσεις της απουσίας του πατέρα στην υγιή ανάπτυξη του ψυχισμού του παιδιού.....	26
10. Χαμηλή επίδοση των παιδιών στο σχολείο.....	32
11. Παραβατική συμπεριφορά παιδιών ως συνέπεια της απουσίας του πατέρα.....	34
12. Ο ρόλος του Κοινωνικού Λειτουργού στη Φυλακή.....	37
ΜΕΡΟΣ Δ΄	39
13. Υπηρεσίες στήριξης φυλακισμένων και αποφυλακισμένων.....	39
ΚΕΦΑΛΑΙΟ III	44
ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ	44
14. Είδος έρευνας.....	44
15. Σκοπός έρευνας.....	45
16. Υποθέσεις.....	46
17. Δειγματοληψία.....	47
18. Ερωτηματολόγιο.....	47
ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV	49
ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	49
19. Ανάλυση αποτελεσμάτων.....	94
ΚΕΦΑΛΑΙΟ V	96
20. Συμπεράσματα	96
21. Προτάσεις	98
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	99
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α	
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β	

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Σκοπός μελέτης

Η οικογένεια για να λειτουργήσει ομαλά, ή τουλάχιστον για να υπάρχουν οι κατάλληλες προϋποθέσεις για την ομαλή λειτουργία της, είναι απαραίτητα όλα τα μέλη της. Όταν κάποιο μέλος, ιδιαίτερα όταν αυτός είναι ο πατέρας, της οικογένειας απουσιάζει, παρουσιάζεται δυσλειτουργία στην οργάνωση των αναγκών της οικογένειας και στην ανατροφή των παιδιών. Επιπλέον, οι επιπτώσεις στη λειτουργία της οικογένειας εντείνονται όταν ο λόγος απουσίας του πατέρα είναι ο εγκλεισμός του στη φυλακή.

Μέσα σε ένα κλίμα δυσαρμονίας, λόγω της απουσίας του πατέρα, οι σχέσεις πατέρα- παιδιού κλονίζονται και ο χρόνος που περνάνε μαζί είναι περιορισμένος, έως μηδαμινός.

Σκοπός αυτής της εργασίας είναι να διαφανεί η σημαντικότητα της παρουσίας του πατέρα στην οικογένεια και ιδιαίτερα στην ανάπτυξη της προσωπικότητας του παιδιού, μέσα από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση, καθώς και να αναλυθεί η σχέση πατέρα κρατούμενου και παιδιού μέσα από τα αποτελέσματα που προκύπτουν από την έρευνα που διεξήχθη σε κρατούμενους στην Κλειστή Φυλακή Πάτρας.

2. Ορισμοί όρων

Θα επιχειρήσουμε να αποσαφηνίσουμε και να ορίσουμε κάποιες έννοιες, τις οποίες θεωρούμε τις πιο σημαντικές και που συναντώνται πολλές φορές κατά την ανάγνωση της εργασίας.

Θα ασχοληθούμε με τις εξής έννοιες:

Γάμος : Η ερμηνεία της λέξης γάμος – το στεφάνωμα, η σύζευξη άντρα και γυναίκας (*Πάτσης, 1966*) .

Κατά το οικογενειακό δίκαιο ο γάμος αποτελεί- όπως και η μνηστεια-σύμβαση, η οποία καταρτίζεται με ορισμένη διαδικασία κάτω από ορισμένες προϋποθέσεις και παράγει έννομες συνέπειες που πηγάζουν από την έγγαμη σχέση.

Σύμφωνα με τους Κοινωνιολόγους ο γάμος είναι ένας κοινωνικός θεσμός αλλά και μία διαβατήρια τελετουργία.

Στη σύγχρονη αντίληψη του γάμου, αυτός θεωρείται ότι δημιουργεί μια καινούρια οικογένεια – η οικογένεια δηλαδή εξαρτάται από το γάμο. Έτσι στις σύγχρονες κοινωνίες , η οικογένεια δημιουργείται με το γάμο και διαλύεται με τη λύση του (*Μουσούρου, 2002*).

Οικογένεια: Η ερμηνεία της λέξης οικογένεια – η ομάδα ανθρώπων που συνδέονται με δεσμούς αίματος , η οποία αποτελείται από τους γονείς, παιδιά ή τα εγγόνια και ζει κάτω από την ίδια στέγη (*Πάτσης, 1966*).

Ως οικογένεια ορίζεται το φυσικό κοινωνικό σύστημα το οποίο εκτείνεται σε χρονικό διάστημα τουλάχιστον τριών γενεών και του οποίου τα μέλη καθορίζονται μέσω της γέννησης , της υιοθεσίας του γάμου (*Ζαφείρης, Μουζακίτης, 1999*) .

Πατέρας : Η ερμηνεία της λέξης_πατέρας – μπαμπάς , γονιός, κύρης (Πάτσης, 1966).

Χωλές οικογένειες : Πρόκειται για συζυγικές οικογένειες που έχουν διασπασθεί σε δύο τμήματα όχι γιατί οι σύζυγοι δεν επιθυμούν να συζούν αλλά γιατί μη οικογενειακοί λόγοι (όπως : επαγγελματικές υποχρεώσεις , μετανάστευση κλπ.) τους αναγκάζουν να ζουν χωριστά επί μακρά χρονικά διαστήματα.

Η δομή , τα προβλήματα και η δυναμική των χωλών οικογενειών διαφέρουν μεταξύ τους ανάλογα με :

A)τους λόγους για τους οποίους το ζευγάρι ζει χωριστά. Οι λόγοι αυτοί παραπέμπουν σε συγκεκριμένες κοινωνικό-οικονομικές συνθήκες , καθαυτές σημαντικές τόσο για τη διαμόρφωση του κάθε τύπου χωλής οικογένειας όσο και για την υπέρβαση των δυσχερειών που αυτή εξ ορισμού αντιμετωπίζει.

B)το κατά πόσον οι λόγοι αυτοί αφορούν μόνο το σύζυγο , μόνο τη σύζυγο ή και τους δύο. Υποστηρίζεται ότι ο ποιοτικά διαφορετικός τρόπος ζωής , το ουσιαστικά μη παραδοσιακό σχήμα είναι εκείνο που διαμορφώνεται από την επιλογή της συζύγου να συνδυάσει την οικογενειακή ζωή με μια επαγγελματική απασχόληση, η οποία απαιτεί μακρά διαστήματα παραμονής μακριά από τον τόπο μόνιμης διαμονής της οικογένειας.

Γ)ο βαθμός θεσμοποίησης της χωλής οικογένειας στον κοινωνικό της περίγυρο (Μουσσούρου, 2002).

Παιδί: Η ερμηνεία της λέξης παιδί – άνθρωπος μικρής ηλικίας , ο γιος ή η κόρη.

Από βιολογική άποψη ο άνθρωπος θεωρείται ως παιδί από την ώρα της γέννησης ως την επέλευση της ήβης. Η περίοδος αυτή περιλαμβάνει το χρονικό διάστημα της ζωής του ανθρώπου που αρχίζει από τον τοκετό και φθάνει ως την ηλικία των 12-14 ετών. Μέσα σε αυτή τη χρονική περίοδο διαμορφώνεται η ψυχοκινητική , διανοητική και συναισθηματική λειτουργία του (Πάτσης, 1966).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ

ΜΕΡΟΣ Α΄

3. Καταστήματα κράτησης ενηλίκων: Ορισμός – Βασικές αρχές λειτουργίας

Καταστήματα κράτησης ονομάζονται , σύμφωνα με τον κώδικα βασικών κανόνων ,χώροι, οι οποίοι χρησιμοποιούνται για τον υποχρεωτικό εγκλεισμό των κρατούμενων (Ν. 1851/89). Υπάρχουν συνολικά 28 καταστήματα σε όλη την Ελλάδα . Από αυτά , μόνο το ένα είναι για γυναίκες , τα υπόλοιπα είναι για άνδρες κρατούμενους . Τα καταστήματα κράτησης διακρίνονται σε : α) γενικά , β) αγροτικά , γ) ειδικά, τα οποία αφορούν τα καταστήματα για νέους και τα κέντρα ημιελεύθερης διαβίωσης και δ) θεραπευτικά (Σταθόπουλος, 1996) .

Βασικές αρχές λειτουργίας των καταστημάτων κράτησης , σύμφωνα με τον εσωτερικό κανονισμό λειτουργίας γενικών καταστημάτων κράτησης τύπου Α και Β (Φ.Ε.Κ. 463/17-4/008) είναι :

Το κατάστημα κράτησης λειτουργεί καθημερινά σε εικοσιτετράωρη βάση ως προς το έργο του τμήματος φύλαξης και την παροχή υγειονομικών υπηρεσιών προς τους κρατούμενους . Οι υπόλοιπες υπηρεσίες λειτουργούν έτσι ώστε να καλύπτονται πλήρως οι πρωινές και τουλάχιστον ως προς το έργο των τμημάτων διοίκησης και οικονομικού , οι απογευματινές βάρδιες .

Οι κρατούμενοι και οι επισκέπτες κυκλοφορούν σε προκαθορισμένους χώρους του καταστήματος για να μην εμποδίζεται η εύρυθμη λειτουργία του.

Κάθε κρατούμενος και κάθε επισκέπτης που εισέρχεται στο κατάστημα ή εξέρχεται από αυτό υποβάλλεται σε ηλεκτρονικό ή άλλου είδους έλεγχο ανίχνευσης απαγορευμένων ουσιών και αντικειμένων .

Οι κρατούμενοι δεν επιτρέπεται να κυκλοφορούν εκτός της κεντρικής κιγκλίδος χωρίς άδεια ή συνοδεία.

Οι επισκέπτες δεν επιτρέπεται να εισέρχονται και να παραμένουν στους χώρους κράτησης του καταστήματος χωρίς άδεια ή συνοδεία .

Απαγορεύεται η κατοχή κλειδιών των χώρων του καταστήματος από τους κρατούμενους . Με ευθύνη του διαχειριστή ρυθμίζεται η παράδοση και παραλαβή των κλειδιών των κυλικείων στους και από τους κρατούμενους που εργάζονται σε αυτά . Με ευθύνη του αρχιφύλακα ή του εποπτεύοντος στους χώρους εργασίας ρυθμίζεται ανάλογα με τις εκάστοτε ανάγκες η παράδοση και η παραλαβή των κλειδιών της βιβλιοθήκης και της αποθήκης ματισμού κρατουμένων.

4. Επικοινωνία κρατουμένου με το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον

Ο νέος σωφρονιστικός κώδικας του νόμου 1851/1989 με την ονομασία « Κώδικας βασικών κανόνων για τη μεταχείριση των κρατουμένων » , άρχισε να ισχύει από 1/1/1990. Έχει ως πολιτιστικό και επιστημονικό υπόβαθρο τις αρχές της διακήρυξης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων του Ο.Η.Ε. του 1948 , τη Σύμβαση της Ρώμης το 1950 καθώς και το σύνολο των στοιχειωδών κανόνων για τη μεταχείριση κρατουμένων του Ο.Η.Ε. του 1953 και του Συμβουλίου της Ευρώπης το 1973 και του 1986 .

Στο έβδομο κεφάλαιο του κώδικα , στα άρθρα 49-56 καθιερώνονται οι δυνατότητες επικοινωνίας των κρατουμένων με το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον. Έτσι αναγνωρίζεται η σύγχρονη επιστημονική αντίληψη ότι

η εξωϊδρυματική επικοινωνία αποτελεί ανάγκη που συντελεί στην επανένταξη των κρατουμένων στην κοινωνία. Η παραπάνω επικοινωνία ρυθμίζεται ως εξής :α)Με την υποδοχή επισκεπτών , β) Την ανταλλαγή επισκεπτών , γ)Τηλεφωνική επικοινωνία , δ) Τις άδειες απουσίας και το θεσμό της ημιελεύθερης διαβίωσης .

Σύμφωνα με το άρθρο 50 ο διευθυντής του καταστήματος μπορεί ο ίδιος ή με γραπτή πρόταση της κοινωνικής υπηρεσίας να επιτρέψει την επίσκεψη των συγγενών του κρατουμένου.

Ο Κοινωνικός Λειτουργός συμμετέχει σε Συμβούλια και διαδικασίες που αφορούν τη μεταχείριση των κρατουμένων και είναι μέλος του επιστημονικού Συμβουλίου . Το Συμβούλιο αυτό αποφασίζει για όλα τα κρίσιμα θέματα της διαβίωσης και της μεταχείρισης του κρατούμενου (Σταθόπουλος, 1996).

ΜΕΡΟΣ Β΄

5. Ο θεσμός της οικογένειας

Η οικογένεια είναι ο σημαντικότερος θεσμός της κοινωνίας μας. Συμβάλλει στη μετάδοση των κοινωνικών αξιών και κανόνων, εδραιώνει ένα δίκτυο από συστήματα αξιών - τα "πρέπει και δεν πρέπει" της συμπεριφοράς που οφείλουν να έχουν τα μέλη της οικογένειας τόσο μέσα όσο και έξω από αυτήν και ενώνει τα μέλη της μέσω γενικών παραδοχών, προσδοκιών, στόχων, θρησκευτικών, κοινωνικών και σεξουαλικών δικαιωμάτων και απαγορεύσεων. Καθ'αυτό τον τρόπο η οικογένεια ικανοποιεί τις ηθικές, οικονομικές, συναισθηματικές και άλλες ιδιαίτερες ανάγκες των μελών της. Από αυτήν άλλωστε πηγάζουν τα πιο συγκλονιστικά από τα βαθύτερα, τα πιο προσωπικά και τα πλέον αποκαλυπτικά συναισθήματά μας. Στο πλαίσιο της οικογένειας βιώνουμε τα συναισθήματα της αγάπης, της έλξης, της στοργής αλλά και του πόνου.

Που αλλού μπορούμε να είμαστε πραγματικά ο εαυτός μας; Που αλλού μπορούμε να εκφράσουμε τις σκέψεις και τις πιο μεγάλες χαρές και λύπες μας; Μέσα στην οικογένεια οι γονείς είναι δυνατόν να λειτουργήσουν τόσο ως πρότυπα όσο και ως εμπόδια για τα παιδιά τους, τα δε παιδιά ως πηγές υπερηφάνειας, ντροπής ακόμη και απογοήτευσης για τους γονείς τους. Επιπλέον, μέσα στην οικογένεια δείχνουμε το ενδιαφέρον, την αγάπη, το σεβασμό μας και συνεχίζουμε να υπερασπιζόμαστε ο ένας τον άλλο.

Στο πλαίσιο της οικογένειας εδραιώνονται μοναδικές και εντελώς ξεχωριστές σχέσεις, που μερικές φορές δεν γίνονται κατανοητές από όσους βρίσκονται έξω από τον οικογενειακό κύκλο. Αυτό οφείλεται στο ότι οι οικογένειες διαφέρουν μεταξύ τους ως προς την ποιότητα των

διαπροσωπικών τους σχέσεων. Στις οικογένειες, οι σχέσεις ανάμεσα στους ενήλικους και στα παιδιά παρουσιάζουν διαφορές ως προς τον βαθμό και την ένταση. Κάποιες σχέσεις γίνονται από τα μέλη της οικογένειας ενώ κάποιες άλλες απορρίπτονται.

Η οικογένεια είναι ένας παγκόσμιος θεσμός που έχει στόχο την κοινωνικοποίηση των νέων και την εκπαίδευση των μελών της στις διαπροσωπικές σχέσεις. Η δύναμη των δεσμών που δημιουργούνται ανάμεσα στο άτομο και την οικογένεια είναι στενά και σαφέστατα συνυφασμένη με τις σχέσεις εξουσίας που αναπτύσσονται μέσα στην οικογένεια. Παρόλα αυτά, όμως, στη σύγχρονη οικογένεια η εξουσία έχει πλέον συρρικνωθεί. Αυτό οφείλεται στη μείωση των κοινωνικών λειτουργιών που επιτελεί η οικογένεια αλλά και στο γεγονός ότι η κοινωνία δίνει έμφαση στα ατομικά επιτεύγματα. Οι οικογένειες σχετίζονται άμεσα με το κοινωνικό πλαίσιο στο οποίο λειτουργούν, γιατί τόσο οι σχέσεις στο εσωτερικό μιας οικογένειας όσο και τα πρότυπα που αυτή έχει για τη ζωή θα πρέπει να είναι σε κάποιο βαθμό σύμφωνα με τις απαιτήσεις που θέτει η κοινωνία στα μέλη της. Έτσι, παραδείγματος χάρη, αν η κοινωνία δίνει ιδιαίτερη βαρύτητα στα ατομικά επιτεύγματα και τα θεωρεί βασική προϋπόθεση για την κοινωνική άνοδο και καταξίωση - όπως συμβαίνει στις περισσότερες σύγχρονες κοινωνίες - τότε η οικογένεια θα πρέπει να στρέφει το ενδιαφέρον της στις αρχές του ατομικισμού και των υψηλών επιτευγμάτων των νεαρών μελών της. Η κρίση που ασκούν τα γονεϊκά πρότυπα στις επιδόσεις των παιδιών περιορίζεται σημαντικά εάν τα επιτεύγματα συνιστούν το μέτρο και, μάλιστα, εάν συντελούνται έξω από την οικογένεια. Αυτό ισχύει κυρίως για μια κοινωνία που μεταβάλλεται με ραγδαίους ρυθμούς, στην οποία η γνώση που έχει αποκτηθεί στο παρελθόν είτε την καθιστά άχρηστη είτε έχει μόνο βοηθητική αξία. Πολλές φορές οι γονείς χρειάζεται να παραδεχθούν ότι "δεν ξέρουν τίποτα" σε σχέση με τη γνώση που

αποκτούν τα παιδιά τους στο σχολείο. Συνεπώς στη σύγχρονη κοινωνία το κύρος των γονέων δεν μπορεί να στηριχθεί στην υποτιθέμενη ικανότητά τους για οικονομική εξασφάλιση των παιδιών τους, ούτε και στην ανώτερη γνώση σχετικά με καθετί επιστητό που κάποτε ίσως όλοι συμφωνούσαν ότι διέθεταν.

Ωστόσο, όλα αυτά δεν πρέπει να οδηγούν στο συμπέρασμα ότι η σύγχρονη οικογένεια "καταρρέει". Και τούτο γιατί η εξασθένηση του ελέγχου των παιδιών Δε σημαίνει απαραίτητα ότι η οικογένεια είναι "αδύναμη". Όταν η χαλάρωση της εξουσίας των γονέων δεν συνοδεύεται από εγκατάλειψη των ευθυνών, τότε γίνεται το μέσο που βοηθά τα παιδιά να "στηριχθούν στα πόδια τους", να γίνουν αυτόνομα και ανεξάρτητα. Η σύγχρονη κοινωνία δίνει ιδιαίτερη έμφαση στην αξία της γνώσης αλλά και της ατομικής ανεξαρτησίας (*Ζαφείρης, Μουζακίτης, 1999*).

6. Ο ρόλος του πατέρα στη σύγχρονη οικογένεια

Ο ρόλος του πατέρα στη σύγχρονη πυρηνική οικογένεια δεν σχετίζεται πλέον με το ρόλο που διαδραμάτιζε στον παραδοσιακό τύπο οικογένειας, παρόλο που είναι μεν ο "αρχηγός της οικογένειας", ωστόσο η εξουσία του ως "αφέντη-πατέρα" τείνει να εκλείψει. Η σχέση του με τη σύζυγο βασίζεται στη συνεργασία, καθώς στις περισσότερες πυρηνικές οικογένειες η γυναίκα εργάζεται και συνεισφέρει στα οικονομικά της οικογένειας. Εκτός αυτού, αν και η σύζυγος εξακολουθεί να είναι η κύρια υπεύθυνη για τις οικιακές εργασίες - υποχρεώσεις, ο πατέρας όλο και περισσότερο δίνει "ένα χέρι βοήθειας" στην αντιμετώπιση των κοινών προβλημάτων του σπιτιού.

Η συνεργατική σχέση των συζύγων είναι ιδιαίτερα εμφανής στο ρόλο που αναλαμβάνει ο σύζυγος-πατέρας φροντίζοντας και διαπαιδαγωγώντας τα παιδιά. Ένα μέρος του ελεύθερου χρόνου του αφιερώνεται στη δημιουργική του επαφή με τα παιδιά, στην ψυχαγωγία τους και στην προστασία τους. Αξίζει να σημειωθεί ότι η προσήλωση τόσο της μητέρας όσο και του πατέρα της ελληνικής πυρηνικής οικογένειας στην προσπάθεια να αποκτήσουν τα παιδιά τους επαρκή μόρφωση έχει πρωτεύουσα σημασία. Και αυτό γιατί η μόρφωση και η προσαρμογή του παιδιού στις νέες συνθήκες της μεταβαλλόμενης κοινωνίας μας είναι το εισιτήριο της κοινωνικής ανόδου και της προώθησης της οικογένειας συνολικά. Έκτός αυτού, εξετάζοντας το θέμα από ψυχοδυναμική σκοπιά, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι η ενεργή παρουσία του πατέρα στη ζωή της οικογένειας και του παιδιού ενισχύει την ταύτιση του παιδιού μαζί του και επιδρά θετικά στην ανάπτυξη της προσωπικότητας του. Η απουσία του πατέρα για διάφορους λόγους, οι οποίοι γίνονται όλο και περισσότεροι και πιο σύνθετοι στη σύγχρονη οικογένεια, έχει ποικίλες αρνητικές επιπτώσεις στη γενικότερη εξέλιξη του παιδιού, όπως εξάλλου φαίνεται από διάφορες έρευνες πάνω στο θέμα αυτό'. (Μυλίτοφ 1977, Γιοσάφατ 1987, Μαράτου-Αλιπράντη 1995.)

7. Προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι μονογονεϊκές οικογένειες με απόντα μέλος τον πατέρα.

Δεν υπάρχει συστηματική έρευνα για τη μονογονεϊκή οικογένεια ως σύστημα με τη δική του δομή εξουσίας, τους κανόνες, τις διαδικασίες επίλυσης προβλημάτων, τον τρόπο λήψης αποφάσεων, τα σχήματα διαπροσωπικής αλληλεπίδρασης, τον επαναπροσδιορισμό των ορίων της οικογένειας. Παρ' όλη τη συνειδητοποίηση της ανάγκης για διερεύνηση της εσωτερικής οργάνωσης της

μονογονεϊκής οικογένειας και της αναδιοργάνωσής της με την πάροδο του χρόνου, εντούτοις έχουμε ελάχιστα ερευνητικά δεδομένα. Τα κοινά σημεία αυτών των ερευνών είναι ότι οι μόνοι γονείς βιώνουν μεγάλο συναισθηματικό και πρακτικό φόρτο και ότι τα παιδιά κατέχουν μια θέση συντρόφου –έστω νεότερου- του μόνου γονέα (*Thompson and Gongla, 1983*).

Ανεξάρτητα από το βαθμό «παρουσίας» του απόντος πατέρα, οι μόνες μητέρες καλούνται να ασκήσουν τμήμα τουλάχιστον και του πατρικού ρόλου, γι' αυτό και βιώνουν συχνά έναν υπέρογκο συναισθηματικό και πρακτικό φόρτο αλλά και συγκρούσεις ρόλων. Η παρουσία του πατέρα/ συζύγου έδινε τη δυνατότητα στη γυναίκα/ μητέρα -έστω και φαντασιωσικά- για μεγαλύτερη ευελιξία στην άσκηση των διάφορων ρόλων. Στην τωρινή κατάστασή της υπάρχουν πολλές συνθήκες που της δημιουργούν πίεση και περιορίζουν ρεαλιστικά τα όρια των επιλογών της. Για παράδειγμα, οι ώρες λειτουργίας των παιδικών σταθμών, των σχολείων και οι διακοπές δεν συμπίπτουν πάντοτε με το ωράριο εργασίας. Ούτε η αρρώστια του παιδιού μπορεί να αντιμετωπιστεί εύκολα από το μόνο γονέα, ιδιαίτερα αν δεν υπάρχει κάποιο υποστηρικτικό δίκτυο για την αντιμετώπιση αυτών των έκτακτων αναγκών.

Ο ρόλος της μόνης μητέρας, υπεύθυνης του μονογονεϊκού νοικοκυριού, απαιτεί μεγάλη επένδυση χρόνου και δυναμικού, καμιά φορά, ίσως, είναι και αποκλειστικά δεσμευτική. Ταυτόχρονα η απουσία του πατέρα ευνοεί τη δημιουργία ιδιαίτερης στενής σχέσης μόνου γονέα/ παιδιού.

Για να κατανοήσουμε τις επιπτώσεις της απουσίας του συζύγου/ πατέρα στη μονογονεϊκή οικογένεια και τις αναγκαίες προσαρμογές που αυτή κάνει είναι χρήσιμο να καταγράψουμε, κατ' αρχήν, τη συνεισφορά του.

Ο σύζυγος/ πατέρας συμβάλλει στη λειτουργία της οικογένειας με τους ρόλους που έχει μέσα και έξω από την οικογένεια. Ένας από τους κύριους ρόλους του, σύμφωνα με τα στερεότυπα των ρόλων του φύλου, είναι ο επαγγελματίας, ο οποίος μπορεί να αποτελεί για την οικογένεια τη μοναδική ή την κύρια πηγή εισοδήματος και, ταυτόχρονα, αποτελεί το σύνδεσμο της οικογένειας με τον «έξω κόσμο». Βέβαια και η γυναίκα μπορεί να έχει παρόμοιες ή και πρόσθετες πηγές για διαπροσωπικές σχέσεις έξω από την οικογένεια, αλλά, ακόμη και τότε, ως ένα βαθμό, ο σύζυγος συμβάλλει στη διατήρηση αυτών των σχέσεων. Ένας άλλος ρόλος του συζύγου μέσα στην οικογένεια είναι ο γονεϊκός. Επιπρόσθετα ο σύζυγος είναι ένα άτομο για τη μητέρα με το οποίο μπορεί να μοιραστεί τις ευθύνες της διαχείρισης του νοικοκυριού και τις αποφάσεις για την ανατροφή των παιδιών.

Στις μονογονεϊκές οικογένειες η απουσία του πατέρα μπορεί να επηρεάσει όλους αυτούς τους τομείς. Για παράδειγμα, η απώλεια εισοδήματος εξαιτίας της απουσίας του πατέρα δημιουργεί προβλήματα στη διαχείριση του νοικοκυριού και στην ανατροφή των παιδιών. Εξαιτίας αυτών των προβλημάτων, η προσπάθεια που χρειάζεται να καταβάλλει η μητέρα είναι πάρα πολύ μεγάλη, χωρίς, ταυτόχρονα, να έχει δυνατότητα για συναισθηματική στήριξη ή προσωρινή ανακούφιση από τον απόντα σύζυγο/ πατέρα.

Η απουσία του συζύγου/ γονέα δημιουργεί, ορισμένες φορές, ένα σύνολο προϋποθέσεων και συνθηκών που οδηγούν τη μονογονεϊκή οικογένεια στη ζωή σε συνθήκες φτώχειας.

Επίσης ο ελεύθερος χρόνος είναι μια αναγκαιότητα που σπανίζει στους μόνους γονείς, γιατί, θα πρέπει να συνδυάσουν δύο ρόλους, αυτού του μόνου φορέα εισοδήματος στην οικογένεια και του υπεύθυνου για την ανατροφή των παιδιών. Θεωρητικά το εύρος των

δυνατοτήτων είναι μεγαλύτερο στις οικογένειες με δύο γονείς, ο χρόνος κι το χρήμα μπορεί να μοιράζονται προς όφελος και των δύο γονέων ή, όπως συμβαίνει πιο συχνά, εις βάρος της γυναίκας. Ωστόσο, και στις οικογένειες με δύο γονείς, ιδιαίτερα όταν η γυναίκα δεν είναι εργαζόμενη, ο βαθμός και ο τρόπος συμμετοχής του συζύγου/πατέρα στις οικιακές ευθύνες και την ανατροφή των παιδιών ποικίλλουν.

Η κατανομή του ελεύθερου χρόνου και του χρήματος επηρεάζεται και από άλλους παράγοντες, εκτός από την οικογενειακή κατάσταση της γυναίκας, και διαφοροποιείται με ταχείς ρυθμούς στη σύγχρονη κοινωνία.

Για να αντιμετωπίσουν αυτή την κατάσταση οι μόνες μητέρες είτε βρίσκουν υποκατάστατα για να αντισταθμίσουν την απουσία του συζύγου/πατέρα είτε μειώνουν ορισμένες δραστηριότητές τους. Η υποκατάσταση και η μείωση της δραστηριότητας ποικίλλει ανάλογα με το είδος της δραστηριότητας, τον τύπο της μονογονεικότητας και τις κοινωνικοοικονομικές συνθήκες στις οποίες ζει η οικογένεια.

Στο επίπεδο των προσδοκιών η μόνη μητέρα μπορεί να μειώσει τις επιθυμίες της, έτσι ώστε να έχουν μια ρεαλιστική βάση ή, αντίθετα, να τις διατηρήσει ή να τις αυξήσει, για να αντισταθμίσει τη μη ικανοποιητική παρούσα κατάστασή της (αυξάνοντας ταυτόχρονα το άγχος, τη δυστυχία και τη στεναχώρια της). Στο επίπεδο της συμπεριφοράς μια από τις πρώτες αντιδράσεις της μόνης μητέρας είναι η προσπάθεια να υποκαταστήσει αυτή και τον απόντα πατέρα. Βέβαια στην προσπάθεια αυτή υπάρχουν όρια, τα οποία, εκτός των άλλων, θέτει και ο περιορισμένος χρόνος και η ενέργεια. Κατά συνέπεια, η διαδικασία υιοθέτησης από τη μητέρα και του πατρικού ρόλου, συνήθως συνοδεύεται από μείωση άλλων δραστηριοτήτων, που, με άλλες συνθήκες θα μπορούσε να έχει.

Άλλα άτομα μπορεί να είναι πιθανές πηγές για υποκατάσταση του απόντος γονέα, όπως τα μεγαλύτερα παιδιά για τα μικρότερα, συγγενείς, φίλοι, γείτονες της οικογένειας. Επίσης οργανωμένοι θεσμοί παιδικής προστασίας, συγκεκριμένα προγράμματα για την οικογένεια, μπορούν να συμβάλλουν θετικά και να αντισταθμίσουν την απουσία του συζύγου/πατέρα. Βέβαια όλα αυτά τα πιθανά υποκατάστατα δεν είναι εξίσου προσιτά σε όλες τις μόνες μητέρες. Επίσης η χρήση ενός υποκατάστατου μπορεί να μειώσει ή να αυξήσει τη χρήση κάποιων άλλων. Για παράδειγμα, εάν η μητέρα εργάζεται έτσι ώστε μπορεί να αναπληρώσει την απώλεια εισοδήματος, θα είναι λιγότερο διαθέσιμη στο υποστηρικτικό δίκτυο της γειτονιάς, ενώ, ταυτόχρονα, μέσω της εργασίας, είναι δυνατό να δημιουργήσει ένα άλλο κοινωνικό δίκτυο.

Ανεξάρτητα από τους παραπάνω περιορισμούς, πλήρης υποκατάσταση δεν είναι δυνατή. Έτσι, η άλλη εναλλακτική λύση για τη μόνη μητέρα είναι η μείωση των δραστηριοτήτων της. Αλλά και εκεί υπάρχουν περιορισμοί. Πρωταρχικός είναι εδώ ο μητρικός ρόλος, με βάση τον οποίο γίνονται εδώ όλες οι επιλογές. Η υιοθέτηση του ρόλου «καλής μητέρας» ωθεί αρκετές μόνες μητέρες να εγκαταλείψουν τα επαγγελματικά τους σχέδια και να αφοσιωθούν στα παιδιά τους, ακόμα και όταν όλες οι άλλες συνθήκες καθιστούν εφικτή την απασχόλησή τους.

Επίσης, η απόφαση της μόνης μητέρας για επιστροφή στην αγορά εργασίας συχνά δε γίνεται για να εκπληρώσει τους στόχους και τις επιθυμίες της. Κριτήριο για την απόφασή της είναι το πώς θα είναι «καλύτερη μητέρα».

Πολλές από τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι μονογονεϊκές οικογένειες με μόνο γονέα μητέρα δεν οφείλονται στη δομή της οικογένειας αλλά, εν μέρει, στις προσδοκίες των άλλων για το τι

είναι «κανονική οικογένεια» και στις περιορισμένες εναλλακτικές λύσεις που θεωρούνται κατάλληλες για τη γυναίκα. Έτσι το εύρος των επιλογών μιας μόνης μητέρας μειώνεται αισθητά, γεγονός που έχει δυσμενείς επιπτώσεις στην ποιότητα ζωής όλων των μελών της οικογένειας.

Αν και δεν παρατηρούνται σημαντικές διαφορές στα σχήματα ανατροφής των παιδιών σε μονογονεϊκή οικογένεια με μόνη μητέρα και σε οικογένεια με δύο γονείς, ωστόσο τα παιδιά που μεγαλώνουν σε μονογονεϊκή οικογένεια αποκτούν διαφορετικές εμπειρίες, εξαιτίας της διαφορετικής εσωτερικής οργάνωσης και δυναμικής. Το θέμα της κοινωνικής επιρροής του πατέρα στο παιδί απασχολεί ιδιαίτερα τις μόνες μητέρες και, συνήθως, αξιολογούν αυτή την επιρροή με κριτήρια που έχουν σχέση με το χαρακτήρα του πατέρα (*Goode, 1956, Kriesberg, 1970*).

Οι μόνες μητέρες, όπως όλες οι μητέρες, έχουν ορισμένες αξίες και αντιλήψεις για τον έλεγχο και την ανεξαρτησία των παιδιών, οι οποίες δεν επηρεάζονται δραστικά από την απουσία του συζύγου. Γίνονται, βέβαια, ορισμένες προσαρμογές, αλλά, γενικά, οι μόνες μητέρες έχουν αυξημένο ενδιαφέρον για την ευεξία των παιδιών τους. Η έκφραση αυτού του ενδιαφέροντος είναι διαφορετική, ανάλογα με τον τύπο της μονογονεϊκότητας, το κοινωνικοοικονομικό επίπεδο και τις διαφορετικές συνθήκες ζωής της οικογένειας (*Gildea et al, 1961, Kriesberg, 1970, Mc Kinley, 1964*).

Όταν μια διγονεϊκή οικογένεια γίνεται μονογονεϊκή, συμβαίνουν ορισμένες αλλαγές στο εσωτερικό της. Η απουσία του ενός γονέα μειώνει την κοινωνική απόσταση μόνου γονέα/ παιδιού και τείνει να διευρύνει τα συνήθη όρια ανάμεσα στο γονέα και το παιδί.

Πολλές μόνες μητέρες αναφέρουν ότι είναι φίλοι με τα παιδιά τους παρά μάνα/ παιδί, συζητούν μαζί τους για πολλά θέματα και

συναποφασίζουν. Το παιδί παίρνει τότε τη θέση ενηλίκου στην οικογένεια. Αν δε η οικογένεια ζει σε συνθήκες φτώχειας, τότε το πέρασμα του παιδιού στη θέση ενηλίκου γίνεται νωρίτερα και μέσω της εργασίας του (Κογκίδου, 2002).

ΜΕΡΟΣ Γ΄

8. Η σημασία της παρουσίας του πατέρα στην συναισθηματική αγωγή του παιδιού

Σχετικές έρευνες με την ανάπτυξη του παιδιού πληροφορούν ότι όταν ο πατέρας είναι απών, απόμακρος ή μονίμως απασχολημένος, τα παιδιά χάνουν κάτι περισσότερο από μια «βοηθητική μητέρα». Ο πατέρας δημιουργεί με το παιδί του μια σχέση τελείως διαφορετική από την αντίστοιχη με την μητέρα, πράγμα που σημαίνει ότι η συμμετοχή και η εμπλοκή του συμβάλλουν στην ανάπτυξη διαφορετικών ικανοτήτων, ιδιαίτερα στον τομέα των κοινωνικών σχέσεων.

Η επίδραση του πατέρα φαίνεται ακόμα και σε παιδιά πολύ μικρής ηλικίας. Μια έρευνα έδειξε ότι αγοράκια μόλις πέντε μηνών, τα οποία είχαν πολλές επαφές με τους πατέρες τους ένωσαν πιο άνετα 'όταν περιβάλλονταν από γνωστά ενήλικα άτομα. Τα μωρά έβγαζαν περισσότερους ήχους και δυσανασχετούσαν λιγότερο όταν άγνωστοι τα έπαιρναν αγκαλιά – πάντοτε σε σύγκριση με βρέφη των οποίων οι πατέρες δεν συμμετείχαν στην ανατροφή τους. Μια άλλη μελέτη έδειξε ότι τα μωρά ενός έτους που είχαν περισσότερη επαφή με τον πατέρα τους έκλαιγαν λιγότερο όταν τα άφηναν με άγνωστα πρόσωπα.

Πολλοί ερευνητές πιστεύουν ότι η επίδραση του πατέρα συντελείται κυρίως μέσα από το παιχνίδι. Όχι μόνο γιατί οι μπαμπάδες αφιερώνουν χαρακτηριστικά μεγαλύτερο μέρος του χρόνου που διαθέτουν για τα παιδιά τους σε δραστηριότητες παιχνιδιού, αλλά γιατί το στιλ του παιχνιδιού που υιοθετούν είναι πιο πολύ σωματικό και περισσότερο συναρπαστικό από την

αντίστοιχη αλληλεπίδραση των μητέρων. Παρατηρώντας κάποιους γονείς με τα νεογέννητα παιδιά τους οι Michael Yogman και T. Berry Brazelton διαπίστωσαν ότι οι πατέρες μιλούσαν λιγότερο αλλά άγγιζαν τα παιδιά τους περισσότερο. Ακόμη, δημιουργούσαν περισσότερους ρυθμικούς ήχους και χτύπους για να προσελκύσουν την προσοχή των μωρών. Το παιχνίδι τους μπορούσε να προκαλέσει στα παιδιά ένα απίστευτο εύρος διαφορετικών συναισθημάτων, ξεκινώντας από δραστηριότητες που παρουσίαζαν ελάχιστο ενδιαφέρον μέχρι δραστηριότητες που συνάρπαζαν τα μωρά. Οι μητέρες, αντίθετα, κρατούσαν το παιχνίδι και τα συναισθήματα των παιδιών τους σε ισορροπία, χωρίς «σκαμπανεβάσματα».

Οι διαφορές αυτές εμφανίζονται και στην παιδική ηλικία, με τον πατέρα να εισάγει τα παιδιά του σε «τραχιά», γεμάτα ανατροπές και χωρίς κανόνες παιχνίδια, στα οποία περιλαμβάνονται οι ανυψώσεις, τα πηδήματα και τα γαργαλητά. Οι μπαμπάδες επιδίδονται συχνά σε ιδιόρρυθμα και ασυνήθιστα παιχνίδια, σε αντίθεση με τις μαμάδες που είναι πολύ πιθανό να παραμείνουν προσκολλημένες σε δοκιμασμένες συνταγές, όπως το «κρυφτούλι», το «πλάθω κουλουράκια», το έλα να διαβάσουμε ένα βιβλίο» ή το «ας παίξουμε με τα παιχνίδια και το παζλ σου».

Πολλοί ψυχολόγοι πιστεύουν ότι το τραχύ πατρικό στίλ του θορυβώδους παιχνιδιού χαράσσει μια σημαντική δίοδο που διευκολύνει τη μάθηση των συναισθημάτων από τα παιδιά. Φανταστείτε τον μπαμπά σαν μια «κακιά αρκούδα» να κυνηγά ένα καταγοητευμένο μικρό παιδάκι στην αυλή του σπιτιού. Η φανταστείτε έναν άλλο μπαμπά που σηκώνει ψηλά το παιδί και το φέρνει γύρω-γύρω σαν αεροπλανάκι. Τα παιχνίδια αυτά επιτρέπουν στο παιδί να βιώσει τη συγκίνηση του μικρού, ελεγχόμενου

φόβου, ενώ ταυτόχρονα το διασκεδάζουν και το ευχαριστούν. Του μαθαίνουν τον τρόπο να παρατηρεί και να αντιδρά στα επικοινωνιακά σήματα του πατέρα του για να βιώσει μια θετική εμπειρία. Διαπιστώνει, για παράδειγμα, ότι το στρίγκλισμα και το γαργάλημα κάνουν τον μπαμπά να γελά και να παρατείνει το παιχνίδι. Παρατηρεί επίσης τον πατέρα του αναζητώντας ενδείξεις ότι το παιχνίδι πλησιάζει στο τέλος («εντάξει, φτάνει για την ώρα») και μαθαίνει πως, μετά τη διέγερση του παιχνιδιού, να επανέρχεται στη φυσιολογική του κατάσταση και να ηρεμεί.

Οι δεξιότητες αυτές είναι εξαιρετικά χρήσιμες καθώς το παιδί αποτολμά να βγει έξω στον κόσμο των συνομηλίκων του. Από την εμπειρία των παιχνιδιών του με τον μπαμπά έχει μάθει να διαβάζει τα μηνύματα των άλλων και ξέρει πότε η κατάσταση οξύνεται. Γνωρίζει πώς να αναπτύξει το δικό του συναρπαστικό παιχνίδι και ανταποκρίνεται στους άλλους με τρόπο που δεν είναι ούτε πολύ νωθρός ούτε υπερβολικά παρορμητικός. Γνωρίζει πώς να ρυθμίζει τα συναισθήματα του έτσι ώστε να συμβάλλει σε ένα διασκεδαστικό παιχνίδι.

Οι μελέτες σε τρίχρονα και πεντάχρονα παιδιά, τις οποίες πραγματοποίησαν οι Ross Parke και Kevin MacDonald, κατέδειξαν τη σχέση ανάμεσα στο φυσικό παιχνίδι με τον πατέρα και στον τρόπο που τα παιδιά αντιμετωπίζουν τους συνομηλίκους τους.

Παρατηρώντας τα παιδιά κατά τη διάρκεια ενός εικοσάλεπτου παιχνιδιού με τον πατέρα τους οι ερευνητές διαπίστωσαν ότι εκείνα στα οποία ο πατέρας πρόσφεραν ένα υψηλού επιπέδου φυσικό παιχνίδι ήταν περισσότερο δημοφιλή μεταξύ των συνομηλίκων τους. Παράλληλα εντοπίστηκε η ύπαρξη ενός σημαντικού ποιοτικού χαρακτηριστικού: τα παιδιά των οποίων ο πατέρας έπαιζε ιδιαίτερα φυσικά ήταν δημοφιλή, μόνο όμως εφόσον ο πατέρας τους δεν τα

κατηύθυνε και δεν τα πίεζε κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού. Λιγότερο δημοφιλή ήταν τα παιδιά των οποίων ο πατέρας έπαιζε μεν φυσικά, αλλά ήταν και εξαιρετικά εξουσιαστικός.

Παρόμοιες ενδείξεις έχουν αναφερθεί και από άλλες μελέτες. Αρκετοί ερευνητές από πολλούς τομείς καταλήγουν στη διαπίστωση ότι οι βέλτιστες κοινωνικές δεξιότητες των παιδιών αναπτύσσονται όταν οι πατέρες τους διατηρούν τις θετικές τους αλληλεπιδράσεις και επιτρέπουν στα παιδιά να λάβουν μέρος και να κατευθύνουν την πορεία του παιχνιδιού.

Κατά τη διάρκεια μιας άσκησης όπου οι γονείς δίδασκαν στο παιδί τους να παίζει ένα βιντεοπαιχνίδι, οι πατέρες, «συναισθηματικοί μέντορες» ενθάρρυναν τα παιδιά προσφέροντας ακριβώς τον απαραίτητο βαθμό καθοδήγησης, χωρίς να είναι ιδιαίτερα παρεμβατικοί. Εφάρμοζαν συχνά τη διδακτική τεχνική της «κλιμάκωσης». Έβλεπαν δηλαδή την κάθε επιτυχία του παιδιού ως μια επιπλέον απόδειξη των ικανοτήτων του.

Αντίθετα, τα παιδιά που είχαν ψυχρούς, αυταρχικούς και υπερβολικά αδιάκριτους πατέρες ήταν εκείνα που δοκιμάζονταν περισσότερο στις κοινωνικές τους σχέσεις.

Παρόλο που οι διάφορες έρευνες καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι οι αλληλεπιδράσεις μητέρας – παιδιού είναι εξίσου σημαντικές, διαπιστώνεται ότι, συγκρινόμενες με τις αντιδράσεις του πατέρα, η ποιότητα της σχέσης με τη μητέρα δεν αποτελούσε ισχυρό δείκτη πρόβλεψης της μελλοντικής επιτυχίας ή αποτυχίας του παιδιού στις σχέσεις με τους φίλους του. Η ανακάλυψη αυτή είναι αναμφίβολα εκπληκτική, αφού μάλιστα είναι γνωστό ότι οι μητέρες περισσότερο χρόνο με τα παιδιά. Αυτή η ακραία επιρροή του πατέρα στα παιδιά του είναι το γεγονός ότι η σχέση του μαζί τους, τους προκαλεί τόσο έντονα συναισθήματα (*Gottman, 2000*).

9. Οι επιδράσεις της απουσίας του πατέρα στην υγιή ανάπτυξη του ψυχισμού του παιδιού

Στα μάτια του παιδιού ο πατέρας και η μητέρα του είναι αδιάσπαστα ενωμένοι, τους έχει ανάγκη και τους δύο μαζί. Το να βλέπει τον έναν γονιό του να λείπει από την καθημερινή του ζωή, του αναστατώνει βαθιά την ψυχή και τη συνείδηση, απειλεί να του αναποδογυρίσει τις ασταθείς ακόμα βάσεις ολόκληρου του οικοδομήματος της ηθικής του ζωής (*Μούλντγουορφ, 1997*).

Αν και ο ρόλος του πατέρα στην οικογένεια και οι επιδράσεις του στην ψυχική υγεία του παιδιού έχουν ευρύτατα υποτιμηθεί από τους ερευνητές – πράγμα που αντανακλά το «μητριαρχικό» ωστόσο, τελευταία, ολοένα και περισσότερο, τα ερευνητικά δεδομένα δείχνουν ότι ο πατέρας παίζει ένα ρόλο πολύ πιο ενεργό και καθοριστικό στην ανατροφή των παιδιών (σε όλες τις πλευρές της) από ό,τι ανέμεναν οι ερευνητές ή ήταν έτοιμοι να δεχθούν οι ίδιοι οι πατέρες. Παρόλο ότι αληθεύει πως η «μάννα» είναι εκείνη που έχει μεγαλύτερη επαφή με το παιδί, ιδιαίτερα στα πρώτα χρόνια της ζωής του, και ότι οι σχέσεις πατέρα-παιδιού είναι ζωτικής σημασίας και ορισμένες φορές, αποτελούν την υπερισχύουσα επίδραση.

Ο Rutter συνοψίζει τα δεδομένα αυτά ως εξής:

Και οι δύο γονείς επηρεάζουν την ανάπτυξη του παιδιού. Το ποίος γονέας είναι πιο σημαντικός ποικίλει ανάλογα με την ηλικία του παιδιού, το φύλο του, την ιδιοσυγκρασία του και τις περιβαλλοντικές συνθήκες.

Επιπλέον, πολλές φορές δεν έχει κανένα νόημα να θεωρούμενοι οι επιδράσεις του κάθε γονέα συντελούνται χωριστά και ανεξάρτητα. Η ψυχική υγεία του ενός γονέα επηρεάζει την ψυχική υγεία του άλλου, ακόμη μπορεί να επηρεάσει και την όλη συζυγική σχέση. Η οικογένεια αποτελείται από άτομα και από ζεύγη ατόμων, αλλά είναι επίσης και μια

κοινωνική ομάδα αλληλοεξαρτώμενων ατόμων και κάτω από ένα τέτοιο πρίσμα **πρέπει** να εξετάζεται.

Η σπουδαιότητα του πατέρα στο σπίτι είναι τεράστια στις μικρές, αστικές, «πυρηνικές» οικογένειες, όπου συχνά μπορεί να μην υπάρχει επαφή με άλλους συγγενείς. Στην εκμάθηση του ρόλου του φύλου, επιδρά θετικά η επιθυμία του παιδιού να ταυτιστεί με ένα πρότυπο του ίδιου φύλου. Αλλά αυτός είναι ένας μόνο από τους τρόπους με τους οποίους μαθαίνεται η σχετική με το ανατομικό ρόλο συμπεριφορά. Τα περισσότερα παιδιά έχουν πολλές ευκαιρίες να μάθουν τα ανδρικά ή γυναικεία πρότυπα συμπεριφοράς ακόμη και όταν ο γονέας του ίδιου φύλου είναι απών. Η μητέρα μπορεί να έχει αδέρφια ή άλλους συγγενείς, από τη δική της μεριά, που μπορούν να χρησιμεύσουν ως ανδρικά πρότυπα. Οι γείτονες, οι δάσκαλοι, τα άλλα παιδιά μπορούν όλοι να βοηθήσουν δίνοντας πρότυπα αρρενωπότητας στο αγόρι για μίμηση.

Τα παιδιά που μεγαλώνουν χωρίς την παρουσία του πατέρα μέσα στο σπίτι συχνά προσποιούνται πως έχουν τον πατέρα τους. Αυτός ο «φανταστικός πατέρας» συνήθως-είναι πιο επιεικής, ανεκτικός, ευγενικός και φιλικός από ό,τι ο πραγματικός πατέρας.

Για το αγόρι που μεγαλώνει με τη μητέρα του, ίσως πιο σημαντική από την απουσία του ανδρικού προτύπου είναι η στάση που εκείνη εκφράζει για τον πατέρα του αγοριού ειδικά και για τους άνδρες γενικά. Υποτιμητικά σχόλια για τον πατέρα, αν επαναλαμβάνονται ξανά και ξανά από μια μητέρα που είναι το κυρίαρχο πρόσωπο στην οικογένεια, μπορεί να δημιουργήσουν στο αγόρι έντονα συναισθήματα μειωμένης αυτοεκτίμησης, κυρίως για την εκκολαπτόμενη αρρενωπότητά του. Τέτοια δυσμενή σχόλια μπορεί επίσης να εμφυτεύσουν στη θυγατέρα μια δυσπιστία προς όλους τους άνδρες.

Στην περίπτωση που υπάρχει μια άνετη και θετική σχέση του παιδιού με τον πατέρα, οι επισκέψεις και οι έξοδοι πατέρα και παιδιού, όταν

αυτές είναι εφικτές είναι δυνατό να καθησυχάσουν τους φόβους της μητέρας ότι το παιδί δεν έχει τις απαραίτητες συχνές αλληλεπιδράσεις με ανδρικά πρότυπα (Καλούρη – Αντωνοπούλου, 2000).

Βέβαια για τα ίδια τα παιδιά, σε ορισμένες περιπτώσεις, οι επαφές με τον πατέρα μπορεί να είναι ένα ευπρόσδεκτο σημάδι ότι όπως και τα άλλα παιδιά: ότι έχουν και τους δύο γονείς τους, σε άλλες όμως περιπτώσεις οι επαφές αυτές μπορεί να σημαίνουν τη δυσάρεστη επαναβίωση, κάθε φορά που τον βλέπουν για μικρό χρονικό διάστημα, του «αφύσικου» χωρισμού από ένα αγαπημένο τους πρόσωπο.

Την απουσία της μορφής του πατέρα στην καθημερινή τους ζωή, το κάθε παιδί την βιώνει διαφορετικά ανάλογα με την ηλικία του.

Παιδιά προσχολικής ηλικίας

Δεν προκαλεί έκπληξη το γεγονός ότι συνήθως τα παιδιά της προσχολικής ηλικίας φαίνεται να λυπούνται πολύ και να τρομάζουν όταν ο πατέρας τους φεύγει από το σπίτι, χωρίς να καταλαβαίνουν τον λόγο, πράγμα που τα κάνει να προσκολλούνται πάνω στους γονείς τους και να γίνονται απαιτητικά.

Δεν είναι ασυνήθιστοι οι φόβοι την ώρα του ύπνου και η άρνηση να μείνουν μόνα τους έστω για λίγα λεπτά. Τα παιδιά που φοιτούν στο σχολείο ή πηγαίνουν στον παιδικό σταθμό είναι δυνατόν να ταραζούνται όταν πρόκειται να φύγουν, και ίσως διαμαρτύρονται έντονα την ώρα της αναχώρησης. Παρουσιάζουν ζωνιές φαντασιώσεις εγκατάλειψης, θανάτου των γονιών ή τραυματισμού τους και συχνά εκδηλώνουν επιθετικότητα απέναντι σε άλλα παιδιά και μαλώνουν με τα αδέρφια τους.

Παιδιά σχολικής ηλικίας

Στα κάπως μεγαλύτερα παιδιά, η θλίψη και η λύπη παραμένουν να έχουν κυρίαρχο χαρακτηριστικό γνώρισμα, **αλλά** ο θυμός γίνεται περισσότερο αισθητός. Ο θυμός συνήθως κατευθύνεται προς τους γονείς των ιδιαίτερα προς την μητέρα. Ο απών πατέρας είναι αρκετά πιθανό να εξιδανικευτεί (κυρίως όταν το παιδί δεν γνωρίζει τους λόγους της απουσίας του), ενώ η μητέρα θεωρείται υπεύθυνη που εκείνος έφυγε μακριά. Τα παιδιά ειδικά στις ηλικίες των επτά έως οχτώ ετών, ενδέχεται να εκφράσουν πολύ έντονη επιθυμία για τον πατέρα τους.

Παιδιά προεφηβικής ηλικίας

Τα παιδιά στην προεφηβική ηλικία τείνουν να εκδηλώνουν λιγότερο τον εσωτερικό τους πόνο και τη στεναχώρια. Αυτό όμως δε σημαίνει ότι ο πόνος δεν υφίσταται. Απλώς τα παιδιά που συγκαλύπτουν και ίσως αναζητήσουν τρόπους για να ξεχαστούν μέσα από το παιχνίδι και άλλες δραστηριότητες, με τον ίδιο τρόπο που ένας ενήλικας ζητά παρηγοριά στο αλκοόλ ή σε κάποια απασχόληση στην οποία επιδίδεται με ασυνήθιστο ζήλο. Ίσως να είναι δύσκολο να πλησιάσει κανείς να παιδιά αυτής της ηλικίας, καθώς απεχθάνονται να συζητούν γι' αυτά που αισθάνονται εξ' αιτίας του τόνου και της αμηχανίας που τους προκαλεί. Κάτω από αυτή τη φαινομενική αδιαφορία υπάρχει θυμός, ενώ είναι δυνατό να ευθυγραμμιστούν σε μεγάλο βαθμό με τη μητέρα και να αρνηθούν ακόμα και να δουν τον πατέρα, ο οποίος τους απογοήτευσε.

Έφηβοι

Οι έφηβοι αρκετές φορές παρουσιάζουν έκδηλη κατάθλιψη και δίνουν την εντύπωση ότι αποσύρονται από την οικογενειακή ζωή και καταφεύγουν σε άλλες σχέσεις, εκτός σπιτιού. Οι φίλοι ίσως γίνουν η εναλλακτική λύση για την οικογένεια, καθώς προσφέρουν την αίσθηση του ανήκειν, της συνέχειας και της σταθερότητας. Μερικοί φίλοι μπορούν να ασκήσουν ανεπιθύμητη επίδραση προσφέροντας συγκίνηση και **ενθουσιασμό** για παράδειγμα, μέσα από φασαρίες, που λειτουργούν ως αντίδοτο στη δυστυχία **των νέων** (Vallerstein & Kelly, 198).

Αυτές είναι οι άμεσες και μέσης διάρκειας-αντιδράσεις στη διάσπαση της οικογένειας και στην απομάκρυνση του πατέρα από το σπίτι εξ' αιτίας καταστάσεων που το παιδί γνωρίζει αλλά και όχι. Η αντίδραση της θλίψης μοιάζει κατά πολύ με εκείνη που υπάρχει σε κατάσταση πένθους και συνήθως οι αντιδράσεις στην πιο έντονη τους μορφή είναι ζήτημα μηνών.

Από τα παραπάνω αναμφισβήτητα διαφαίνεται πόσο σημαντική είναι η παρουσία του πατέρα στη ζωή του παιδιού και πόσο μεγάλη επίδραση ασκεί στην ψυχολογία του. Δυστυχώς όμως υπάρχουν καταστάσεις και γεγονότα που κάποιες φορές αναγκάζουν το γονέα να λείψει για μικρά ή μεγάλα χρονικά διαστήματα από το σπίτι και την καθημερινή ζωή των παιδιών του. Αυτό ισχύει και με τον πατέρα κρατούμενο.

Ο πατέρας όμως που ενδιαφέρεται για τα παιδιά του, για την ψυχική τους υγεία και την προκοπή τους, πρέπει να είναι από τη πρώτη στιγμή ειλικρινής μαζί τους. Συχνά συμβαίνει να τηρείται μια στάση συμβατική απέναντι στα παιδιά. Είναι αληθές ότι η πρόθεση είναι καλή και ο πατέρας λέει ψεύδη στο παιδί (π.χ. ότι δουλεύει μακριά, ότι λείπει ταξίδι) για να το προφυλάξει από τη σκληρή αλήθεια. Η αλήθεια όσο οδυνηρή και αν είναι πρέπει να εξηγείται από νωρίς αιτιολογημένα κατά

τρόπο παιδαγωγικό, ώστε να αντιλαμβάνεται το παιδί αμέσως τη σοβαρότητα των καταστάσεων για να μη βρεθεί αργότερα προ εκπλήξεως, μαθαίνοντας την αλήθεια για τον πατέρα του από συζητήσεις και υπονοούμενα άλλων.

Το παιδί επιπλέον πρέπει να νιώθει τη στοργή και την αγάπη του πατέρα του έστω και αν είναι μακριά. Χωρίς η στοργή και την αγάπη η σωστή αγωγή του παιδιού δεν νοείται. Η δυνατή, υγιής, αληθινή αγάπη έχει πάντοτε επιτυχία. Το αποτέλεσμα θα φανεί στα νεαρά άτομα που αρχίζουν τη ζωή τους με ικανότητα και καλοσύνη. Αντιθέτως, η αδύνατη, υποχωρητική αγάπη ίσως προετοιμάσει νέους ανθρώπους με προβλήματα περιορισμένες δυνατότητες.

Κατά τις συναντήσεις πατέρα-παιδιού, ο πατέρας πρέπει να δείχνει χαμογελαστούς και ξεκούραστους. Πέρα από την ψυχική κόπωση, τη νευρική, τις απογοητεύσεις και τις δυσκολίες που μπορεί να νιώθει, να χαμογελά στο παιδί μέσα από την καρδιά του. Όχι να δείχνει μια πλαστή και επιπόλαια αισιοδοξία αλλά το χαμόγελο της πίστης και της ελπίδας για ένα μέλλον που θα φέρει κάτι καλύτερο.

10. Χαμηλή επίδοση των παιδιών στο σχολείο

Το κοινωνικοοικονομικό επίπεδο της οικογένειας επηρεάζει καθοριστικά, την εκπαιδευτική του διαδρομή στις μέρες μας. Πλήθος ερευνών δείχνουν ότι το πιο ασφαλές κριτήριο για την πρόβλεψη των πιθανοτήτων επιτυχίας ενός ατόμου στον εκπαιδευτικό και στον επαγγελματικό τομέα είναι το κοινωνικοοικονομικό επίπεδο της οικογένειάς του.

Ωστόσο, το θέμα που παρουσιάζει μεγαλύτερο ενδιαφέρον, τουλάχιστον από ψυχολογική άποψη, είναι οι επιδράσεις που δέχεται το άτομο όχι από τα δημογραφικά χαρακτηριστικά της οικογένειάς του, αλλά από τα λειτουργικά: δηλαδή από τον τρόπο με τον οποίο επικοινωνούν μεταξύ τους τα μέλη, τον τρόπο με τον οποίο διαχειρίζονται θέματα εξουσίας, τις προσδοκίες τους για το μέλλον και γενικότερα τη συμπεριφορά τους προς το παιδί.

Ένα σύνολο, λοιπόν, παραγόντων που σχετίζονται με το πλαίσιο της οικογένειας φαίνεται να έχουν κάποια επίδραση στην εκπαιδευτική και την επαγγελματική εξέλιξη των ατόμων. Για παράδειγμα, οι Young και Friesen (1989) αναφέρουν αρκετές μελέτες των οποίων τα αποτελέσματα έδειξαν ότι τα επιτεύγματα των υποκειμένων όσον αφορά τη σταδιοδρομία τους φαίνονταν να επηρεάζονται από μεταβλητές όπως το μορφωτικό επίπεδο της μητέρας, η σειρά γέννησης των παιδιών, η αλληλεπίδραση γονιού – παιδιού, ιδιαίτερα με τον πατέρα και ο βαθμός ταύτισης μαζί του (Γεωργίου, 2000).

Η οικογενειακή συνοχή πιθανόν να αποτελεί μια σημαντική διάσταση στη σχολική επιτυχία των παιδιών ανεξάρτητα από την κοινωνική τάξη από την οποία προέρχονται. Ο όρος της οικογενειακής συνοχής αντανακλά τόσο το επίπεδο της

συναισθηματικής σύνδεσης μεταξύ των μελών όσο και το επίπεδο της πραγματικής ή υποτιθέμενης αυτονομίας των μελών της οικογένειας.

Η συνοχή είναι μικρότερη στις οικογένειες, όπου απουσιάζει ο πατέρας. Τα όρια είναι άκαμπτα, τα μέλη είναι «αποσυνδεδεμένα» και η επικοινωνία μεταξύ τους φτωχή. Τα άτομα που ανήκουν σε τέτοια συστήματα αναπτύσσουν από νωρίς ανεξαρτησία και αυτονομία, συχνά όμως μπορεί να βιώσουν την απώλεια συναισθηματικών προσωπικών δεσμών με τους γονείς και τα αδέρφια τους.

Επομένως μια αίσθηση οικογενειακής συνοχής, επιτρέπει στο άτομο να διαφοροποιηθεί χωρίς να χάνει την αλληλεξάρτησή του με τα υπόλοιπα μέλη και συγκεκριμένα με τον πατέρα και αυτό έχει επιρροή στην εκπαιδευτική ανάπτυξη του παιδιού.

Το δεύτερο χαρακτηριστικό του οικογενειακού συστήματος που αξίζει να σημειωθεί, είναι η γονεϊκή συμπεριφορά. Η συμπεριφορά των σημαντικών ανθρώπων στη ζωή του παιδιού, παίζει ρόλο στη σχολική του επίδοση.

Σε έρευνα, στην οποία χρησιμοποιήθηκε αντιπροσωπευτικό δείγμα από τον ελληνοκυπριακό πληθυσμό (Γεωργίου, 1993), οι πατέρες των μαθητών που παρουσίαζαν προβλήματα επίδοσης, δε συμμετείχαν ενεργά ή απουσίαζαν από την καθημερινή ζωή των παιδιών τους (ψυχαγωγία, κατ' οίκον εργασία, άλλες εκπαιδευτικές δραστηριότητες και ασχολίες στο σπίτι).

Κατά συνέπεια, τόσο η γονεϊκή συμπεριφορά όσο και η στάση του μαθητή προς τις ικανότητές του, την επίδοσή του στο σχολείο και τη μόρφωση γενικά διαμορφώνονται μέσα από τη συνεχή αλληλεπίδραση και αλληλεξάρτηση των στοιχείων του συστήματος που ονομάζεται οικογένεια. Όταν αλλάζει η εσωτερική δυναμική της

οικογένειας, αλλάζει, μέσα στην προοπτική του χρόνου και η σχολική επίδοση (Γεωργίου, 2000).

11. Παραβατική συμπεριφορά παιδιών ως συνέπεια της απουσίας του πατέρα

Το παιδί κατά τη διάρκεια της ψυχοσωματικής του εξέλιξης μπορεί να παρουσιάσει κάποια διαταραχή στα πλαίσια του φυσιολογικού, η οποία από αδέξιο χειρισμό να μετατραπεί σε χρόνια η να γίνει αιτία άλλων. Είναι γνωστό ότι οποιαδήποτε ψυχοκοινωνική διαταραχή γίνεται αντιληπτή, ως κλίνουσα συμπεριφορά. Η διαταραγμένη συμπεριφορά ενός παιδιού ηθελημένη ή αθέλητη φανερώνει πάνω απ' όλα απόκλιση από τις προσδοκίες του οικογενειακού ή του ευρύτερου κοινωνικού περιγύρου. Το παιδί που αλητεύει, που κλέβει, που το σκάει από το σχολείο ή το σπίτι, παραβαίνει κανόνες και προσδοκίες, δεν ανταποκρίνεται π.χ. στο ρόλο του καλού παιδιού, του καλού μαθητή και άρα παρουσιάζει διαταραχές στη συμπεριφορά και την προσαρμογή του.

Ο ρόλος της οικογένειας είναι σημαντικός για την ψυχοκοινωνική ανάπτυξη και υγεία, για τη διάπλαση του χαρακτήρα και για την κοινωνικοποίηση του παιδιού. Η οικογένεια εκτός από θετικές μπορεί να έχει και αρνητικές επιδράσεις και να γίνει πρόξενος πολλών ψυχικών διαταραχών.

Σοβαρό αίτιο αντικοινωνικής συμπεριφοράς είναι η διαβίωση των παιδιών σε ανώμαλες οικογενειακές συνθήκες ζωής, όπου ο γονεϊκός έλεγχος απουσιάζει ή είναι ανεπαρκής. Επίσης η απουσία η πραγματική ή η συναισθηματική ή η διαταραγμένη σχέση μαζί του, μπορεί να οδηγήσει το παιδί στην παραβατικότητα (Χατζηπαναγιώτης, 1995).

Ένας τύπος οικογένειας, που μπορεί να θεωρηθεί ως εκκολαπτήριο παραπτωματικού παιδιού, είναι εκείνη όπου επικρατεί η νοοτροπία του «όλα επιτρέπονται». Η απουσία του πατέρα προκαλεί πολλά προβλήματα και εντάσεις με αποτέλεσμα η πειθαρχία να ασκείται στα παιδιά εκ μέρους της μητέρας σε κάποιες περιπτώσεις με τρόπο χαλαρό ή και να είναι ανύπαρκτη. Η οικογενειακή ζωή δυστυχώς δεν έχει καμία συστηματική οργάνωση. Ο χρόνος που διατίθεται για τη φροντίδα -ψυχολογική και ψυχοκοινωνική- του παιδιού είναι ελάχιστος ή ακόμη και μηδαμινός. Ο έλεγχος, ισχνός και εξασθενημένος, ώστε ακόμη και τα μικρά παιδιά να πηγαινοέρχονται όπου και όπως θέλουν, όλες τις ώρες της ημέρας και της νύχτας. Η μητέρα που μπορεί να εργάζεται πολλές ώρες της ημέρας, για να καλύψει τις ανάγκες της οικογένειας, ίσως δείξει έμπρακτα την περιφρόνησή της απέναντι στο παιδί λόγω της κούρασης και της ψυχικής της εξασθένησης. Και όταν σποραδικά, επιχειρείται να ασκηθεί κάποιος έλεγχος στο παιδί, ο έλεγχος περιορίζεται στην επιβολή κάποιων ποινών.

Είναι γνωστό ότι η σωματική τιμωρία, όταν χρησιμοποιείται μέσα σε ένα πλαίσιο περιφρόνησης και αστοργίας προκαλεί στο παιδί ανταποδοτική επιθετικότητα. Αυτό, με τη σειρά του, ίσως είναι η αρχή του ολισθηρού δρόμου, που οδηγεί στην παιδική παραβατικότητα.

Σε αντιδιαστολή προς την οικογένεια που μόλις εξετάσαμε, βρίσκεται η υπερβολικά αυστηρή οικογένεια. Η μητέρα φοβούμενη για την εξέλιξη της πορείας της ζωής του παιδιού και τις επιδράσεις του απόντος πατέρα στο παιδί, σύμφωνα πάντα με το θέμα που αναλύουμε στην παρούσα μελέτη, καταπνίγει κάθε ίχνος ελεύθερης πρωτοβουλίας, ενώ οποιοδήποτε δείγμα ανεξαρτησίας στιγματίζεται. Θέτει δεκάδες «σιδηρούς κανόνες» πειθαρχίας, τους

οποίους μπορεί να επιβάλλει με αυστηρές ποινές. Αποθαρρύνεται συστηματικά κάθε σχέση του παιδιού με πρόσωπα που δεν ανήκουν στο οικογενειακό περιβάλλον. Ένα τέτοιο καταπιεστικό κλίμα προκαλεί την εξέγερση του παιδιού.

Από τα παραπάνω φαίνεται ξεκάθαρα πόσο σημαντικές στην απόκτηση εσωτερικευμένων ηθικών αρχών εκ μέρους του παιδιού είναι οι οικογενειακές συνθήκες, έστω και αν ο πατέρας απουσιάζει. Ανάμεσα σε γονείς και παιδιά πρέπει να υπάρχουν ισχυροί δεσμοί στοργικής αγάπης. Οι κυρώσεις που χρησιμοποιούν οι γονείς πρέπει να έχουν συνέπεια. Τέλος οι γονείς θα πρέπει από την αρχή να εξηγούν στα παιδιά τους τις αποφάσεις τους επισημαίνοντας τις λογικές συνέπειες και επιπτώσεις των απαγορευμένων πράξεων.

Βέβαια σε αυτό το σημείο θα πρέπει να τονίσουμε ότι η απουσία του πατέρα και οι καταστάσεις που οδήγησαν σε αυτή δεν οδηγούν το παιδί στην παραπτωματική συμπεριφορά σε όλες τις περιπτώσεις. Υπάρχουν πολλά παιδιά που ξεπερνούν τα πιθανά μειονεκτήματα αυτής της απουσίας, που συνέρχονται από το σοκ και την οδύνη και που μεγαλώνουν και τελικά γίνονται φυσιολογικά, δημιουργικά, μέλη της κοινωνίας (*Wright, 1988*).

12. Ο ρόλος του Κοινωνικού Λειτουργού στη Φυλακή

Για την αντιμετώπιση προσωπικών και οικογενειακών αναγκών τις οποίες δημιουργεί η κράτηση του ατόμου, καθώς επίσης για την κοινωνική επανένταξη του αποφυλακιζόμενου, προβλέπεται η χρησιμοποίηση Κοινωνικών Λειτουργών στα σωφρονιστικά καταστήματα. Ειδικότερα, στο άρθρο 113 του κώδικα περιγράφονται λεπτομερώς τα καθήκοντα του Κοινωνικού Λειτουργού. Σύμφωνα με αυτό το άρθρο ο Κοινωνικός Λειτουργός :

1. Έρχεται σε άμεση επικοινωνία με κάθε κρατούμενο, χωρίς την παρέμβαση τρίτου προσώπου, εκτός εάν υπάρχουν δικαιολογημένοι λόγοι ασφάλειας.
2. Λαμβάνει γνώση του ατομικού φακέλου των κρατουμένων και ενεργεί επιτόπιες κοινωνικές έρευνες για συγκέντρωση των απαραίτητων στοιχείων της ατομικής, οικογενειακής και κοινωνικής κατάστασης τους.
3. Διατηρεί μητρώο περιπτώσεων, ατομικές καρτέλες ή φακέλους και δελτία εξέλιξης και κοινωνικής έρευνας, καθώς και στατιστικά στοιχεία σχετικά με τις ενέργειες και τα αποτελέσματα της κοινωνικής εργασίας.
4. Ενημερώνει το διευθυντή και το επιστημονικό συμβούλιο για την προσωπικότητα και τα προβλήματα του κρατούμενου και υποβάλλει προτάσεις για την εξατομικευμένη μεταχείριση του
5. Συντάσσει τις προβλεπόμενες εκθέσεις για τους κρατούμενους, των οποίων το περιεχόμενο είναι εμπιστευτικό.
6. Μεριμνά για την κάλυψη υλικών και ηθικών αναγκών των κρατουμένων, σε συνεργασία με κοινωνικούς φορείς και άλλες ομάδες.

7. Προετοιμάζει τον απολυόμενο κρατούμενο και το περιβάλλον του για την ομαλή επανένταξη του και παρακολουθεί , μετά την αποφυλάκιση , όσες περιπτώσεις κρίνει απαραίτητο.

8. Εφαρμόζει τις μεθόδους κοινωνικής εργασίας με άτομα ή ομάδα και τις επισκέψεις άλλων μη συγγενικών προσώπων ή συλλόγων που μπορούν να ασκήσουν ενεργητική επίδραση στον κρατούμενο.

Οι επισκέψεις αυτές πραγματοποιούνται σε ειδικό , κατάλληλο χώρο του καταστήματος, στο οποίο υπάρχει μόνο οπτικός και όχι ακουστικός έλεγχος .

Στο άρθρο 51 ρυθμίζεται ο τρόπος επικοινωνίας του κρατούμενου με επιβολές , τηλεγραφήματα και τηλεφωνήματα. Επίσης προβλέπεται το απόρρητο των παραπάνω επικοινωνιών , εκτός από τις περιπτώσεις που το επιβάλλουν λόγοι ασφάλειας .

Οι άδειες των κρατουμένων , τακτικές , εκπαιδευτικές και έκτακτες ρυθμίζονται από τις διατάξεις των άρθρων 52-56 και παρέχονται από τριμελή επιτροπή , που απαρτίζεται από το δικαστή εκτέλεσης ποινών, με πενταετή τουλάχιστον προϋπηρεσία, το διευθυντή και τον κοινωνικό λειτουργό .

Προϋποθέσεις χορήγησης άδειας είναι : α) ο κατάδικος να έχει εκτίσει το 11^ο της ποινής του και σε περίπτωση καταδίκης σε ισόβια κάθειρξη να έχει εκτίσει 15 έτη και β) να μην εκκρεμεί σε βάρος του κατάδικου άλλη ποινική διαδικασία (Σταθόπουλος, 1996).

ΜΕΡΟΣ Δ΄

13. Υπηρεσίες στήριξης φυλακισμένων και αποφυλακισμένων.

Εταιρεία Προστασίας Αποφυλακισμένων

Οι Εταιρείες Προστασίας Αποφυλακισμένων λειτουργούν στις έδρες των πρωτοδικείων της χώρας. Είναι νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου και τελούν υπό την εποπτεία του Υπουργείου Δικαιοσύνης. Βασικός στόχος των Ε.Π.Α. είναι η βοήθεια προς τους αποφυλακισμένους – υλική, ιατρική περίθαλψη και οικονομική ενίσχυση σε απόρους. Τα οικονομικά μέσα των Ε.Π.Α. είναι πολύ περιορισμένα και, συνεπώς, η προσφερόμενη βοήθεια είναι περιστασιακή για κάθε οικογένεια (Σταθόπουλος, 1996).

« Ο ΟΝΗΣΙΜΟΣ »

Σύλλογος συμπαραστάσεως κρατουμένων

Ο Σύλλογος ιδρύθηκε το 1982, ως «Ειδικώς Φιλανθρωπικό» σωματείο, με σκοπό να βοηθήσει υλικά και ηθικά τους απόρους φυλακισμένους, αποφυλακισμένους και τις οικογένειες τους. Φροντίζει για την κάλυψη των αναγκών των κρατουμένων και των οικογενειών τους σε είδη πρώτης ανάγκης (ρουχισμό, τρόφιμα, υποδήματα, έπιπλα, πληρωμή ενοικίων, διαφόρων λογαριασμών, κ.ά.).

Παρέχει φιλοξενία για λίγο καιρό μετά την αποφυλάκιση σε ξενοδοχείο στην Αθήνα, όσων έχουν πρόβλημα στέγης .

Σε συνεργασία με Κοινωνικούς Λειτουργούς φροντίζει για την αποφυλάκιση ατόμων, με αυστηρά κριτήρια (άποροι, όχι υπότροποι, οικογενειάρχες, με άριστη διαγωγή στη φυλακή). Οι περιπτώσεις πολλές και οι ανάγκες μεγάλες . Παράλληλα παρέχεται δωρεάν νομική κάλυψη σε άπορους φυλακισμένους και καταβολή των δικαστικών τους εξόδων.

Επίσης ο Σύλλογος ενισχύει οικονομικά το Φιλόπτωχο Ταμείο των Κοινωνικών Υπηρεσιών των Φυλακών, ώστε να βοηθούνται οι άποροι φυλακισμένοι.

Με ενέργειες του Συλλόγου έχουν ιδρυθεί βιβλιοθήκες, οι οποίες συνεχώς εμπλουτίζονται, σε όλες, σχεδόν, τις φυλακές της χώρας.

Ο Σύλλογος φροντίζει για την επαγγελματική αποκατάσταση των αποφυλακισμένων ατόμων και την ομαλή τους επανένταξη στους κόλπους της κοινωνίας, προσανατολίζοντας τους στους αρμόδιους φορείς για εξεύρεση εργασίας και ενημερώνοντας τους για τα προγράμματα εύρεσης εργασίας.

Κάθε χρόνο ο Σύλλογος εκδίδει ημερολόγιο τσέπης και άρχισε ήδη ή επανέκδοση του μικρού περιοδικού Φίλοι Φυλακισμένων.

Σκοπός και όνειρο είναι η ανέγερση ιδιόκτητου κτηρίου **Το σπίτι του Αποφυλακισμένου**, ξενώνα φιλοξενίας αποφυλακισμένων, επί της οδού Σκαραμαγκά 8, δωρεά του οικοπέδου των μεγάλων ευεργετών Νικολάου και Μαρίας Δανιά .

«Οσία Ξένη»

Διακονία αποφυλακίσεως απόρων κρατουμένων και φυγόποινων

Η «Διακονία αποφυλακίσεως απόρων κρατουμένων και φυγόποινων» της Ορθόδοξης Ιεραποστολικής Αδελφότητας, Οσία Ξένη ιδρύθηκε το έτος 1978, συντονίζεται από τον Πανασιολογιώτατο Αρχιμανδρίτη Γερβάσιο Ραπτόπουλο.

Καλυμμένη από την Ελληνική Πολιτεία και την Ελλαδική Ορθόδοξη Αγία του Χριστού Εκκλησία, η «Διακονία Αποφυλακίσεως Απόρων Κρατουμένων και Φυγόποινων» επισκέπτεται στις Ελληνικές Φυλακές και στις Φυλακές άλλων χωρών (Κύπρου, Αιγύπτου, Ισραήλ, Μαδαγασκάρης κ.λ.π.) τους **``ελαχίστους αδελφούς``** του Χριστού, όπως χαρακτηρίζει ο ίδιος ο Ιησούς τους κρατουμένους.

Παρέχει διάφορα είδη για τις βασικές ανάγκες της διαβίωσης τους μέσα στο χώρο των Φυλακών.

Εξαγοράζει τις μικροποινές των απόρων κρατουμένων, για να πάρουν συντομότερα το δρόμο της ελευθερίας και της επιστροφής στις οικογένειές τους.

Τέλος, εξοφλεί τις μικροφειλές απόρων φυγόποινων, οι οποίοι φυγοποιούν επειδή δεν έχουν την οικονομική δυνατότητα να εξαγοράσουν την οφειλή τους στο Δημόσιο.

Η ηθική, χριστιανική συμπαράσταση με ποικίλες εκδηλώσεις αγάπης κατά τις επισκέψεις (Θεία Λειτουργία, επίκαιρη ομιλία στον Ορθόδοξο Ιερό Ναό των Φυλακών, ψυχαγωγία κ.λ.π.), ενισχύουν το ηθικό των κρατουμένων και πείθονται στο λόγο του Χριστού, ο οποίος αναφερόμενος σε αυτούς είπε το **``εν φυλακή ήμην, και ήλθετε προς με``** (Ματθ. 25,36). Και τον συνεχόμενο λόγο του **``εφ' όσον εποιήσατε ενί**

τούτων των αδελφών μου των ελαχίστων, εμοί εποιήσατε'' (Ματθ. 25,40). Συνεπώς στόχος της Διακονίας Αποφυλακίσεως Απόρων Κρατουμένων και Φυγόποινων είναι :

- Η αποφυλάκιση απόρων κρατουμένων που κρατούνται στις Φυλακές για μικροποινές και για τα δικαστικά τους έξοδα. Η Ελληνική Πολιτεία δίνει τη δυνατότητα της εξαγοράς ποινών κρατουμένων για ποινές δύομισι ετών κράτησης. Οι εύποροι εξοφλούν την ποινή τους αμέσως μετά τη καταδίκη τους για το αδίκημα που διέπραξαν. Αλλά οι άποροι ; Αυτοί οδηγούνται στη Φυλακή. Την ποινή αυτών εξαγοράζει η Διακονία Αποφυλακίσεως Απόρων Κρατουμένων και Φυγόποινων, ύστερα από έγγραφο της Κοινωνικής Υπηρεσίας της Φυλακής, η οποία γνωρίζει την οικογενειακή τους κατάσταση και την αδυναμία τους να εξαγοράσουν την ποινή τους μόνοι τους. Τότε στέλνεται το ανάλογο χρηματικό ποσό, μέχρι 300 EURO για την κάθε περίπτωση, με σχετική επιστολή προς τον αποφυλακιζόμενο για μία προσωπική επικοινωνία μαζί του.
- Η εξαγορά μικροποινών, μέχρι 300 EURO, υποδίκων καταδικασθέντων ερήμην. Προκειμένου αυτοί να συλληφθούν από τα Αστυνομικά Τμήματα και τα Τμήματα Ασφαλείας εξαγοράζουν την ποινή των απόρων φυγοποιίνων οπότε παύει η δίωξη τους .
- Η εξαγορά ποινής και η αποφυλάκιση απόρων ελλήνων κρατουμένων σε Φυλακές άλλων χωρών , όπου ισχύει ο Νόμος εξαγοράς μικροποινών.
- Η αποστολή χρημάτων σε απόρους κρατουμένους είτε Έλληνες, είτε αλλοεθνείς, είτε αλλόθρησκους, χωρίς διάκριση, για βασικές

ανάγκες που αντιμετωπίζουν στις Φυλακές (Αίγυπτος, Αλβανία, Κένυα, Κονγκό, Λιβύη, Μαδαγασκάρη, Ταϊλάνδη, Τυνησία).

- Επισκέψεις σε Αγροτικές Φυλακές της Ελλάδος με το εξής πρόγραμμα : τέλεση Θείας Λειτουργίας, επίκαιρη ομιλία, ψυχαγωγικές εκδηλώσεις, προσφορά ειδών βασικής ανάγκης, προσφορά χρημάτων στο φιλόπτωχο ταμείο της Φυλακής για την αντιμετώπιση έκτακτων αναγκών των κρατουμένων.
- Επισκέψεις σε Φυλακές Άλλων Χωρών με το ακόλουθο πρόγραμμα : Επίκαιρη ομιλία, προσφορά δώρων και παράθεση γευμάτων με την προϋπόθεση ότι παρέχεται η σχετική άδεια από την διεύθυνση της Φυλακής.

``Να μισούμε μεν την αμαρτία αλλά να αγαπούμε τον αμαρτωλό ``

(+ π. Ιουστίνος Πόποβιτς)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

14. Είδος έρευνας

Το είδος έρευνας που ακολουθήθηκε είναι η επισκόπηση. Η επισκόπηση είναι μια περιγραφική μέθοδος. Η συλλογή δεδομένων γίνεται σε ένα συγκεκριμένο χρονικό σημείο, με σκοπό να περιγράψει τη φύση των υπαρχόντων συνθηκών ή να εντοπίσει σταθερές με βάση τις οποίες να συγκριθούν οι υπάρχουσες συνθήκες ή να προσδιοριστούν οι σχέσεις που υπάρχουν ανάμεσα σε συγκεκριμένα γεγονότα.

Η επισκόπηση προσφέρει τη δυνατότητα έγκυρης περιγραφής μιας κατάστασης, αλλά και συσχετισμού μεταξύ δύο ή περισσότερων μεταβλητών που ο ερευνητής εξετάζει. Τα δεδομένα που ο ερευνητή συλλέγει έχουν συχνά ποσοτικό χαρακτήρα ή είναι εύκολο να ποσοτικοποιηθούν προκειμένου να γίνει η επεξεργασία τους (π.χ. κωδικοποίηση ερωτήσεων ερωτηματολογίου). Χρησιμοποιεί ως εργαλεία της το ερωτηματολόγιο και τη συνέντευξη.

15. Σκοπός έρευνας

Σκοπός της έρευνας είναι να αναλυθεί ο ρόλος του πατέρα κρατούμενου μέσα στην οικογένεια και η επίδρασή του στη διαμόρφωση προσωπικότητας του παιδιού.

Οι στόχοι που συγκεκριμενοποιούν το σκοπό της έρευνας είναι:

- Διερευνάται αρχικά η σχέση του κρατούμενου με το οικογενειακό του περιβάλλον και τα παιδιά του, η συχνότητα επαφής μαζί τους και η ενημέρωσή του για θέματα που απασχολούν τη ζωή τους
- Στη συνέχεια διερευνάται η γνώση του πατέρα κρατούμενου για τα συναισθήματα των παιδιών του και το αν του έχουν εκφράσει παράπονο για την κατάσταση την οποία αντιμετωπίζουν.

16. Υποθέσεις

Μέσα από τη βιβλιογραφική μελέτη παρουσιάζονται κάποια δεδομένα στα οποία βασίστηκε η έρευνα, τα οποία είναι:

- Η απουσία συζύγου πατέρα δημιουργεί προβλήματα στη λειτουργία της οικογένειας
- Η απουσία του πατέρα επηρεάζει τον ψυχισμό του παιδιού και την προσωπικότητά του
- Η παρουσία του πατέρα παίζει σημαντικό ρόλο στη συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού, στις διαπροσωπικές του σχέσεις και στην επίδοσή του στο σχολείο
- Οργανισμοί και φορείς συμπαραστέκονται στον κρατούμενο και την οικογένειά του

17. Δειγματοληψία

Τα υποκείμενα της έρευνας είναι πατέρες, κρατούμενοι της Κλειστής Φυλακής Πάτρας, οι οποίοι εκτίουν ποινή για διάφορα αδικήματα. Το δείγμα είναι 66 κρατούμενοι, εκ των οποίων, οι περισσότεροι είναι έγγαμοι. Τα υποκείμενα της έρευνας κατάγονται από διαφορετικά μέρη της Ελλάδας αλλά και του εξωτερικού. Αν και το μεγαλύτερο ποσοστό είναι εθνικότητας ελληνικής, ωστόσο υπάρχουν και κρατούμενοι άλλων εθνικοτήτων.

Ύστερα λοιπόν, από συνεργασία με την Κοινωνική Υπηρεσία της Κλειστής Φυλακής Πάτρας, συγκεντρώθηκαν 70 ονόματα κρατουμένων που έχουν παιδιά και τους μοιράστηκαν τα ερωτηματολόγια. 4 ερωτηματολόγια δεν επεστράφησαν.

Όσο αφορά το πλαίσιο που πραγματοποιήθηκε η έρευνα, χρονικά εντοπίζεται μέσα στους μήνες Αύγουστο – Σεπτέμβριο 2005.

18. Ερωτηματολόγιο

Ως εργαλείο για την έρευνα χρησιμοποιήθηκε το ερωτηματολόγιο, το οποίο αποτελείται από 28 ερωτήσεις, από τις οποίες:

- Οι τέσσερις (4) είναι πραγματικές και αφορούν το έτος και τον τόπο γέννησης, τον τόπο κατοικίας και την εθνικότητα
- Οι δώδεκα (12) είναι κλειστές. Οι κλειστές ερωτήσεις συμπληρώνονται εύκολα, απαιτούν λίγο χρόνο, κωδικοποιούνται και αναλύονται στατιστικά εύκολα
- Οι δώδεκα (12) είναι ανοιχτές. Οι ανοιχτές ερωτήσεις αφήνουν ελεύθερο τον ερωτώμενο να εκφράσει τη γνώμη του

Στο τέλος του ερωτηματολογίου, ο ερωτώμενος μπορεί να σχολιάσει την κατάσταση την οποία βιώνει, ή ό,τι άλλο τον απασχολεί.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

Έτος γέννησης

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1940-1045	3	4,7	4,7	4,7
	1946-1950	5	7,8	7,8	12,5
	1951-1955	3	4,7	4,7	17,2
	1956-1960	7	10,9	10,9	28,1
	1961-1965	15	23,4	23,4	51,6
	1966-1970	12	18,8	18,8	70,3
	1971-1975	7	10,9	10,9	81,3
	1976-1980	9	14,1	14,1	95,3
	1981-1982	3	4,7	4,7	100,0
	Total	64	100,0	100,0	

Τόπος γέννησης

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Αθήνα	15	23,4	23,4	23,4
	Θεσ/νίκη	5	7,8	7,8	31,3
	Πάτρα	2	3,1	3,1	34,4
	Καλαμάτα	5	7,8	7,8	42,2
	Χίος	3	4,7	4,7	46,9
	Λάρισα	2	3,1	3,1	50,0
	Σπάρτη	5	7,8	7,8	57,8
	Άλλο/εξωτ	27	42,2	42,2	100,0
	Total	64	100,0	100,0	

Τόπος κατοικίας

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Αθήνα	18	28,1	28,6	28,6
	Θεσ/νίκη	4	6,3	6,3	34,9
	Πάτρα	13	20,3	20,6	55,6
	Καλαμάτα	6	9,4	9,5	65,1
	Άρτα	4	6,3	6,3	71,4
	Εύβοια	4	6,3	6,3	77,8
	Κομοτηνή	2	3,1	3,2	81,0
	Αλλού	12	18,8	19,0	100,0
	Total	63	98,4	100,0	
	Missing	System	1	1,6	
Total		64	100,0		

Εθνικότητα

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ελληνική	54	84,4	84,4	84,4
	Αλβανική	2	3,1	3,1	87,5
	Τούρκικη	7	10,9	10,9	98,4
	Σέρβικη	1	1,6	1,6	100,0
	Total	64	100,0	100,0	

Οικογενειακή Κατάσταση

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Έγγαμος	33	51,6	51,6	51,6
	Άγαμος	16	25,0	25,0	76,6
	Σε διάσταση	4	6,3	6,3	82,8
	Διαζευγμένος	9	14,1	14,1	96,9
	Χήρος	2	3,1	3,1	100,0
	Total	64	100,0	100,0	

Μορφωτικό επίπεδο

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Αναλόγητος	12	18,8	18,8	18,8
	Αποφ.υποχρεωτικής εκπ/σης	28	43,8	43,8	62,5
	Απόφοιτος β΄θμιας εκπ/σης	13	20,3	20,3	82,8
	Ανώτερες σπουδές	4	6,3	6,3	89,1
	Ανώτατες σχολή	7	10,9	10,9	100,0
	Total	64	100,0	100,0	

Ποια ήταν η επαγγ.σας κατάσταση;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Άεργος	3	4,7	4,7	4,7
	Άνεργος	2	3,1	3,1	7,8
	Εποχιακός εργάτης	8	12,5	12,5	20,3
	Ημιαπασχόληση	2	3,1	3,1	23,4
	Ελεύθερος επαγγελματίας	30	46,9	46,9	70,3
	Δημόσιος Υπάλληλος	4	6,3	6,3	76,6
	Ιδιωτικός Υπάλληλος	12	18,8	18,8	95,3
	Άλλο	3	4,7	4,7	100,0
Total	64	100,0	100,0		

Ποια η προηγούμενη εργασία σας;(προσδιορίστε)

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Δεν απάντησε	10	15,6	15,6	15,6
	Αυτοκινητιστής	6	9,4	9,4	25,0
	Αγρότης/Κτηνοτρόφος	5	7,8	7,8	32,8
	Έμπορος	12	18,8	18,8	51,6
	Ναυτικός	3	4,7	4,7	56,3
	Υδραυλικός/Ηλεκτρολόγος	3	4,7	4,7	60,9
	Επιχειρηματίας	3	4,7	4,7	65,6
	Ειδικευμένος Τεχνίτης	13	20,3	20,3	85,9
	Υπάλληλος σε Δ.Υ ή Ι.Ε	9	14,1	14,1	100,0

	Total	64	100,0	100,0	
--	-------	----	-------	-------	--

Ποιο το χρονικό διάστημα που εργαστήκατε

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1 έως 6 μήνες	3	4,7	4,7	4,7
	7 έως 12 μήνες	4	6,3	6,3	10,9
	13 μήνες και πάνω	57	89,1	89,1	100,0
	Total	64	100,0	100,0	

Για ποιο αδίκημα σας κατηγορούν;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Κλοπές/ληστείες	11	17,2	17,2	17,2
	Ναρκωτικά(εμπόριο-αποθήκευση)	46	71,9	71,9	89,1
	Φόνο-Ανθρωποκτονία	4	6,3	6,3	95,3
	Κακοποίηση/βιασμός	1	1,6	1,6	96,9
	Απάτη-πλαστογραφία	2	3,1	3,1	100,0
	Total	64	100,0	100,0	

Ανταποκρίνεται η ποινή σε αυτό που κάνατε

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ναι	8	12,5	12,5	12,5
	Δεν ξέρω	13	20,3	20,3	32,8
	Όχι	40	62,5	62,5	95,3
	Δεν απαντώ	3	4,7	4,7	100,0
	Total	64	100,0	100,0	

Τι ποινή εκτίετε;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ισόβια	8	12,5	12,5	12,5
	1	2	3,1	3,1	15,6
	2	6	9,4	9,4	25,0
	3	3	4,7	4,7	29,7
	4	1	1,6	1,6	31,3
	5	2	3,1	3,1	34,4
	6	3	4,7	4,7	39,1
	7	2	3,1	3,1	42,2
	8	5	7,8	7,8	50,0
	9	4	6,3	6,3	56,3
	10	5	7,8	7,8	64,1
	11	4	6,3	6,3	70,3
	12	7	10,9	10,9	81,3
	13	3	4,7	4,7	85,9
	14	1	1,6	1,6	87,5
	15	4	6,3	6,3	93,8
	18	1	1,6	1,6	95,3
	20	2	3,1	3,1	98,4
	25	1	1,6	1,6	100,0
	Total	64	100,0	100,0	

Χρόνια ποινής

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ισόβια	8	12,5	12,5	12,5
	1-5	14	21,9	21,9	34,4
	6-10	19	29,7	29,7	64,1
	11-15	19	29,7	29,7	93,8
	16-20	3	4,7	4,7	98,4
	21-25	1	1,6	1,6	100,0
	Total	64	100,0	100,0	

Πόσο χρόνο εκτίσατε φυλακή στη ζωή σας συνολικά;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1	15	23,4	23,4	23,4
	2	13	20,3	20,3	43,8
	3	7	10,9	10,9	54,7
	4	6	9,4	9,4	64,1
	5	5	7,8	7,8	71,9
	6	7	10,9	10,9	82,8
	7	1	1,6	1,6	84,4
	8	2	3,1	3,1	87,5
	9	1	1,6	1,6	89,1
	10	3	4,7	4,7	93,8
	11	1	1,6	1,6	95,3
	12	1	1,6	1,6	96,9
	15	1	1,6	1,6	98,4
	19	1	1,6	1,6	100,0
	Total	64	100,0	100,0	

Εκτίσατε μέχρι τώρα ποινή:

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1-5χρόνια	46	71,9	73,0	73,0
	6-10 χρόνια	14	21,9	22,2	95,2
	11-15 χρόνια	3	4,7	4,8	100,0
	Total	63	98,4	100,0	
Missing	System	1	1,6		
Total		64	100,0		

Ποιες οι συνθήκες της κράτησής σας;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Πολύ καλές	6	9,4	9,4	9,4
	Καλές	16	25,0	25,0	34,4
	Μέτριες	17	26,6	26,6	60,9
	Άσχημες	25	39,1	39,1	100,0
	Total	64	100,0	100,0	

Ικανοποιημένος από τα σωφρονιστικά προγράμματα;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Πάρα πολύ	4	6,3	6,3	6,3
	Πολύ	1	1,6	1,6	7,8
	Αρκετά	17	26,6	26,6	34,4
	Καθόλου	42	65,6	65,6	100,0
	Total	64	100,0	100,0	

Η κοινωνία σας αντιμετωπίζει με ρατσισμό;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ναι	38	59,4	59,4	59,4
	Δεν ξέρω	6	9,4	9,4	68,8
	Όχι	15	23,4	23,4	92,2
	Δεν απαντώ	5	7,8	7,8	100,0
	Total	64	100,0	100,0	

Ποιες οι σχέσεις με το οικογενειακό περιβάλλον σας;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Πολύ καλές	34	53,1	53,1	53,1
	Καλές	12	18,8	18,8	71,9
	Μέτριες	11	17,2	17,2	89,1
	Μηδαμινές	7	10,9	10,9	100,0
	Total	64	100,0	100,0	

Πόσο συχνά σας επισκέπτεται η οικογένειά σας;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Πολύ συχνά	16	25,0	25,0	25,0

	Συχνά	17	26,6	26,6	51,6
	Σπάνια	14	21,9	21,9	73,4
	Σχεδόν ποτέ	17	26,6	26,6	100,0
	Total	64	100,0	100,0	

Πόσα παιδιά έχετε;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Είναι άγαμος/δεν έχει παιδιά	12	18,8	18,8	18,8
	1	17	26,6	26,6	45,3
	2	17	26,6	26,6	71,9
	3	7	10,9	10,9	82,8
	4	5	7,8	7,8	90,6
	5	2	3,1	3,1	93,8
	6	3	4,7	4,7	98,4
	7	1	1,6	1,6	100,0
	Total	64	100,0	100,0	

Πόσα παιδιά έχετε:

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Είναι άγαμος/δεν έχει παιδιά	12	18,8	18,8	18,8
	1-2παιδιά	34	53,1	53,1	71,9
	3-4 παιδιά	12	18,8	18,8	90,6
	5-7 παιδιά	6	9,4	9,4	100,0
	Total	64	100,0	100,0	

Ηλικία 1ου παιδιού

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Δεν απάντησε	5	7,8	9,4	9,4
	2	2	3,1	3,8	13,2
	3	3	4,7	5,7	18,9
	4	3	4,7	5,7	24,5
	6	3	4,7	5,7	30,2
	7	4	6,3	7,5	37,7
	8	2	3,1	3,8	41,5
	9	5	7,8	9,4	50,9
	10	2	3,1	3,8	54,7
	12	1	1,6	1,9	56,6
	13	4	6,3	7,5	64,2
	14	1	1,6	1,9	66,0
	15	2	3,1	3,8	69,8
	16	1	1,6	1,9	71,7
	17	3	4,7	5,7	77,4
	18	1	1,6	1,9	79,2
	20	1	1,6	1,9	81,1
	21	1	1,6	1,9	83,0
	24	3	4,7	5,7	88,7
	25	1	1,6	1,9	90,6
30	1	1,6	1,9	92,5	
31	1	1,6	1,9	94,3	
33	1	1,6	1,9	96,2	
41	1	1,6	1,9	98,1	
45	1	1,6	1,9	100,0	
	Total	53	82,8	100,0	
Missing	System	11	17,2		
Total		64	100,0		

Ηλικία 1ου παιδιού

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Δεν απάντησαν	16	25,0	25,0	25,0
	1-7 ετών	15	23,4	23,4	48,4
	8-15 ετών	17	26,6	26,6	75,0
	16-23 ετών	7	10,9	10,9	85,9

	24-31	6	9,4	9,4	95,3
	32-39 ετών	1	1,6	1,6	96,9
	40-45 ετών	2	3,1	3,1	100,0
	Total	64	100,0	100,0	

Ηλικία 2ου παιδιού

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Έχει 1 παιδί	17	26,6	35,4	35,4
	1	1	1,6	2,1	37,5
	2	2	3,1	4,2	41,7
	3	1	1,6	2,1	43,8
	4	2	3,1	4,2	47,9
	6	1	1,6	2,1	50,0
	7	2	3,1	4,2	54,2
	8	3	4,7	6,3	60,4
	9	1	1,6	2,1	62,5
	10	1	1,6	2,1	64,6
	12	1	1,6	2,1	66,7
	13	3	4,7	6,3	72,9
	15	1	1,6	2,1	75,0
	16	1	1,6	2,1	77,1
	17	2	3,1	4,2	81,3
	19	1	1,6	2,1	83,3
	22	3	4,7	6,3	89,6
	23	1	1,6	2,1	91,7
	26	1	1,6	2,1	93,7
	31	1	1,6	2,1	95,8
38	1	1,6	2,1	97,9	
43	1	1,6	2,1	100,0	
	Total	48	75,0	100,0	
Missing	System	16	25,0		
Total		64	100,0		

Ηλικία 2ου παιδιού

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Έχει 1 παιδί	33	51,6	51,6	51,6
	1-7 ετών	9	14,1	14,1	65,6
	8-15 ετών	10	15,6	15,6	81,3
	16-23 ετών	8	12,5	12,5	93,8
	24-31 ετών	2	3,1	3,1	96,9
	32-39 ετών	1	1,6	1,6	98,4
	40-45 ετών	1	1,6	1,6	100,0
		Total	64	100,0	100,0

Ηλικία 3ου παιδιού

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Έχει 2 παιδιά	28	43,8	59,6	59,6
	Έχει 1 παιδί	4	6,3	8,5	68,1
	3	1	1,6	2,1	70,2
	6	2	3,1	4,3	74,5
	9	1	1,6	2,1	76,6
	11	2	3,1	4,3	80,9
	12	1	1,6	2,1	83,0
	15	1	1,6	2,1	85,1
	19	2	3,1	4,3	89,4
	24	2	3,1	4,3	93,6
	28	1	1,6	2,1	95,7
	36	1	1,6	2,1	97,9
	39	1	1,6	2,1	100,0
	Total	47	73,4	100,0	
Missing	System	17	26,6		
Total		64	100,0		

Ηλικία 3ου παιδιού

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Έχει 1 ή 2 παιδιά	45	70,3	70,3	70,3
	1-7 ετών	7	10,9	10,9	81,3
	8-15 ετών	5	7,8	7,8	89,1
	16-23 ετών	2	3,1	3,1	92,2
	24-31 ετών	3	4,7	4,7	96,9
	32-39ετών	2	3,1	3,1	100,0
	Total	64	100,0	100,0	

Ηλικία 4ου παιδιού

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Έχει 2 ή 3 παιδιά	22	34,4	46,8	46,8
	Έχει 1 παιδί	16	25,0	34,0	80,9
	2	1	1,6	2,1	83,0
	4	1	1,6	2,1	85,1
	7	2	3,1	4,3	89,4
	8	1	1,6	2,1	91,5
	12	2	3,1	4,3	95,7
	15	1	1,6	2,1	97,9
	17	1	1,6	2,1	100,0
	Total	47	73,4	100,0	
Missing	System	17	26,6		
Total		64	100,0		

Ηλικία 4ου παιδιού

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Έχει 1ή 2ή 3 παιδιά	39	60,9	60,9	60,9
	1-6 ετών	18	28,1	28,1	89,1
	7-13 ετών	5	7,8	7,8	96,9
	14-20 ετών	2	3,1	3,1	100,0
	Total	64	100,0	100,0	

Οι σχέσεις με τα παιδιά σας είναι:

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Πολύ καλές	29	45,3	55,8	55,8
	Καλές	8	12,5	15,4	71,2
	Μέτριες	9	14,1	17,3	88,5
	Μηδαμινές	6	9,4	11,5	100,0
	Total	52	81,3	100,0	
Missing	System	12	18,8		
Total		64	100,0		

Βλέπετε τα παιδιά σας όσο θα θέλετε;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Παίρνω περισσότερες άδειες τώρα	3	4,7	5,8	5,8
	Συχνά	5	7,8	9,6	15,4
	Ναι αμέ και με το παραπάνω	6	9,4	11,5	26,9
	Όχι είναι πάρα πολύ μακριά	12	18,8	23,1	50,0
	Όχι, θα το ήθελα πολύ	26	40,6	50,0	100,0
	Total	52	81,3	100,0	
Missing	System	12	18,8		
Total		64	100,0		

Πηγαίνουν σχολείο/μαθαίνετε την πρόδοό τους;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Πηγαίνουν σχολείο, γνωρίζω-θέλουν να τα πάνε καλά	25	39,1	48,1	48,1
	Έχουν τελειώσει	11	17,2	21,2	69,2
	Ναι, μα δεν τα πηγαίνουν καλά	3	4,7	5,8	75,0
	Όχι είναι πολύ μικρό	7	10,9	13,5	88,5
	Πηγαίνει αλλά δεν γνωρίζω πως τα πάει	6	9,4	11,5	100,0
	Total	52	81,3	100,0	
Missing	System	12	18,8		
Total		64	100,0		

Πως νιώθουν τα παιδιά σας που βρίσκεστε εδώ;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Σίγουρα όχι καλά	10	15,6	19,2	19,2
	Καθόλου καλά αλλά θα το αντιμετωπίσουμε	13	20,3	25,0	44,2
	Απαίσια και τους λείπω πολύ	16	25,0	30,8	75,0
	Με θέλουν στο πλάι τους αυτά που είναι στην εφηβεία	5	7,8	9,6	84,6
	Είναι πολύ μικρό-δεν καταλαβαίνει	6	9,4	11,5	96,2
	Δεν ξέρω	2	3,1	3,8	100,0
	Total	52	81,3	100,0	
Missing	System	12	18,8		
Total		64	100,0		

Πιστεύετε ότι έχουν παράπονο από εσάς;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Όχι αλλά μια μέρα θα τους εξηγήσω το παρελθόν μου	18	28,1	34,6	34,6
	Είναι πολύ διακριτικά	1	1,6	1,9	36,5
	Δεν μου τα λένε, αλλά το ξέρω, έχουν	9	14,1	17,3	53,8
	Ναι, έχουν παράπονο αλλά δεν το έχουν εκφράσει	6	9,4	11,5	65,4
	Ναι έχουν παράπονα	15	23,4	28,8	94,2
	Δεν ξέρω	3	4,7	5,8	100,0
	Total	52	81,3	100,0	
Missing	System	12	18,8		
Total		64	100,0		

Το ότι είστε κρατούμενος, έχει επιρροή στις ζωές τους;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ναι, σίγουρα	38	59,4	73,1	73,1
	Σίγουρα αλλά προσπαθούν για τον εαυτό τους	3	4,7	5,8	78,8
	Μεγάλη. Σαν να λείπει γονιός λόγω θανάτου	5	7,8	9,6	88,5
	Όχι δεν επηρεάζονται	4	6,3	7,7	96,2
	Δεν ξέρω	2	3,1	3,8	100,0
	Total	52	81,3	100,0	
Missing	System	12	18,8		
Total		64	100,0		

Γνωρίζετε αν τα παιδιά σας έχουν φίλους;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Έχουν πολλούς	7	10,9	13,5	13,5
	Ναι	30	46,9	57,7	71,2
	Ελάχιστους	2	3,1	3,8	75,0
	Είναι πολύ μικρό	6	9,4	11,5	86,5
	Δεν έχουν	6	9,4	11,5	98,1
	Δεν ξέρω	1	1,6	1,9	100,0
	Total	52	81,3	100,0	
Missing	System	12	18,8		
Total		64	100,0		

Αν το παιδί σας διέπραττε κάτι παρόμοιο όπως εσείς;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Θα ένιωθα πολύ άσχημα και υπεύθυνος	22	34,4	41,5	41,5
	Φυσικά αρνητικά/διατηρώ τις επιφυλάξεις μου	9	14,1	17,0	58,5
	Θα έδειχνα κατανόηση αλλά με στεναχώρια	11	17,2	20,8	79,2
	Έγινε τοξικομανής/Τον συμβουλευώ απ'το τηλέφωνο	2	3,1	3,8	83,0
	Δεν γνωρίζω/Δεν απαντώ	9	14,1	17,0	100,0
	Total	53	82,8	100,0	
Missing	System	11	17,2		
Total		64	100,0		

Θα είναι εύκολη η επανένταξή σας στο κοινωνικό σύνολο;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ναι	16	25,0	25,0	25,0
	Δεν ξέρω	23	35,9	35,9	60,9
	Όχι	20	31,3	31,3	92,2
	Δεν απαντώ	5	7,8	7,8	100,0
	Total	64	100,0	100,0	

Γενικά σχόλια

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Δεν απάντησε	36	56,3	56,3	56,3
	Ο τρόπος διαβίωσης είναι εξαθλιωτικός	5	7,8	7,8	64,1
	Δεν λειτουργεί το σωφρον.σύστημα/δημ.εγκληματίες	8	12,5	12,5	76,6
	Συγγνώμη στην οικογένεια μου και σε εκείνους που λήστεψα	2	3,1	3,1	79,7
	Σχόλια για τους συγκρατούμενους	3	4,7	4,7	84,4
	Θέλω να βρω δουλειά όταν βγω	1	1,6	1,6	85,9
	Ελπίζω να δώσω στα παιδιά μου ό,τι δεν μπόρεσα	2	3,1	3,1	89,1
	Πληρώνω τα λάθη μου	2	3,1	3,1	92,2
	Δεν υπάρχει δικαιοσύνη	5	7,8	7,8	100,0
	Total	64	100,0	100,0	

ΕΠΑΝΑΚΩΔΙΚΟΠΟΙΗΣΕΙΣ ΜΕΤΑΒΛΗΤΩΝ

Έτος γέννησης

Frequency Percent Valid Percent Cumulative Percent					
Valid	1940-1045	3	4,7	4,7	4,7
	1946-1950	5	7,8	7,8	12,5
	1951-1955	3	4,7	4,7	17,2
	1956-1960	7	10,9	10,9	28,1
	1961-1965	15	23,4	23,4	51,6
	1966-1970	12	18,8	18,8	70,3
	1971-1975	7	10,9	10,9	81,3
	1976-1980	9	14,1	14,1	95,3
	1981-1982	3	4,7	4,7	100,0
	Total	64	100,0	100,0	

Χρόνια ποινής

Frequency Percent Valid Percent Cumulative Percent					
	Ισόβια	8	12,5	12,5	12,5
	1-5	14	21,9	21,9	34,4
	6-10	19	29,7	29,7	64,1
	11-15	19	29,7	29,7	93,8
	16-20	3	4,7	4,7	98,4
	21-25	1	1,6	1,6	100,0
	Total	64	100,0	100,0	

Εκτίσατε μέχρι τώρα ποινή:

Frequency Percent Valid Percent Cumulative Percent					
Valid	1-5χρόνια	46	71,9	73,0	73,0
	6-10 χρόνια	14	21,9	22,2	95,2
	11-15 χρόνια	3	4,7	4,8	100,0
	Total	63	98,4	100,0	
Missing	System	1	1,6		
Total		64	100,0		

Πόσα παιδιά έχετε:

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Είναι άγαμος/δεν έχει παιδιά	12	18,8	18,8	18,8
	1-2παιδιά	34	53,1	53,1	71,9
	3-4 παιδιά	12	18,8	18,8	90,6
	5-7 παιδιά	6	9,4	9,4	100,0
	Total	64	100,0	100,0	

Ηλικία 1ου παιδιού

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Δεν απάντησαν	16	25,0	25,0	25,0
	1-7 ετών	15	23,4	23,4	48,4
	8-15 ετών	17	26,6	26,6	75,0
	16-23 ετών	7	10,9	10,9	85,9
	24-31	6	9,4	9,4	95,3
	32-39 ετών	1	1,6	1,6	96,9
	40-45 ετών	2	3,1	3,1	100,0
	Total	64	100,0	100,0	

Ηλικία2ου παιδιού

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Έχει 1παιδί	33	51,6	51,6	51,6
	1-7 ετών	9	14,1	14,1	65,6
	8-15 ετών	10	15,6	15,6	81,3
	16-23 ετών	8	12,5	12,5	93,8
	24-31 ετών	2	3,1	3,1	96,9
	32-39 ετών	1	1,6	1,6	98,4
	40-45 ετών	1	1,6	1,6	100,0
	Total	64	100,0	100,0	

Ηλικία 3ου παιδιού

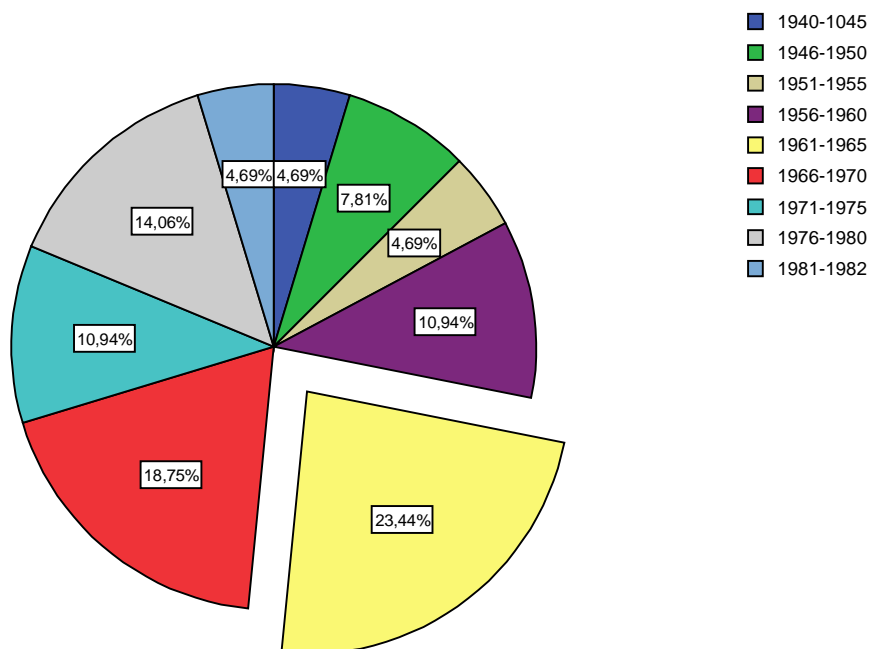
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Έχει 1 ή 2 παιδιά	45	70,3	70,3	70,3
	1-7 ετών	7	10,9	10,9	81,3
	8-15 ετών	5	7,8	7,8	89,1
	16-23 ετών	2	3,1	3,1	92,2
	24-31 ετών	3	4,7	4,7	96,9
	32-39 ετών	2	3,1	3,1	100,0
	Total	64	100,0	100,0	

Ηλικία 4ου παιδιού

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Έχει 1 ή 2 ή 3 παιδιά	39	60,9	60,9	60,9
	1-6 ετών	18	28,1	28,1	89,1
	7-13 ετών	5	7,8	7,8	96,9
	14-20 ετών	2	3,1	3,1	100,0
	Total	64	100,0	100,0	

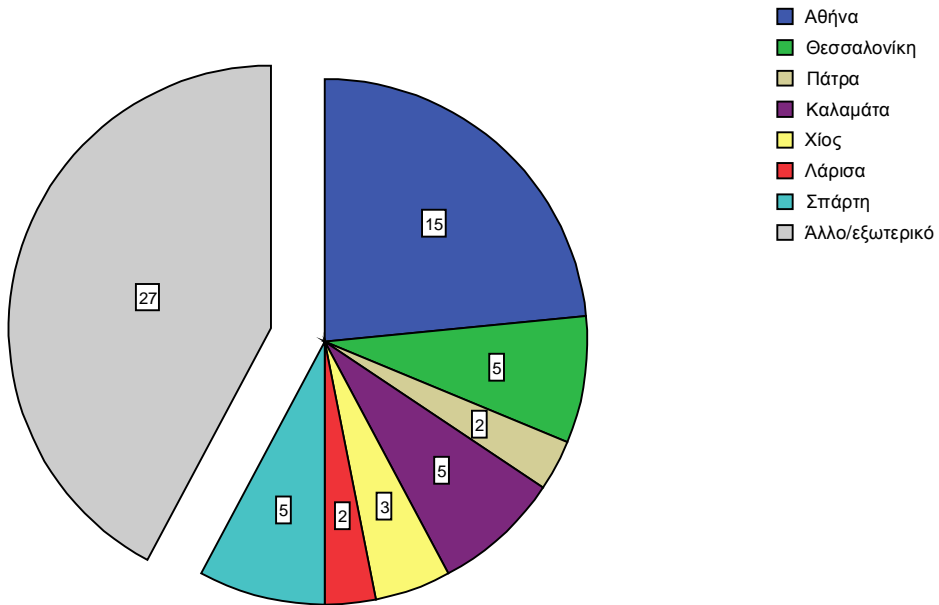
ΓΡΑΦΗΜΑΤΑ

Έτος γέννησης

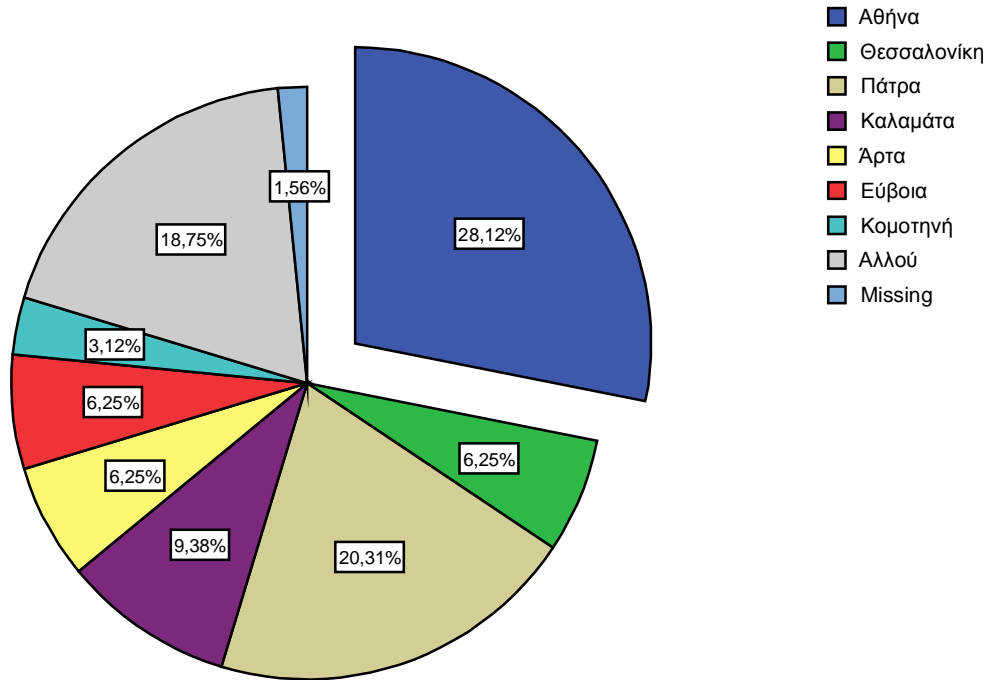
Το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων είναι ηλικίας 40 – 44 ετών με ποσοστό 23,4% επί του δείγματος. Στη συνέχεια ακολουθούν με ποσοστό 18,75% άτομα ηλικίας 35 – 39 ετών.

Τόπος γέννησης

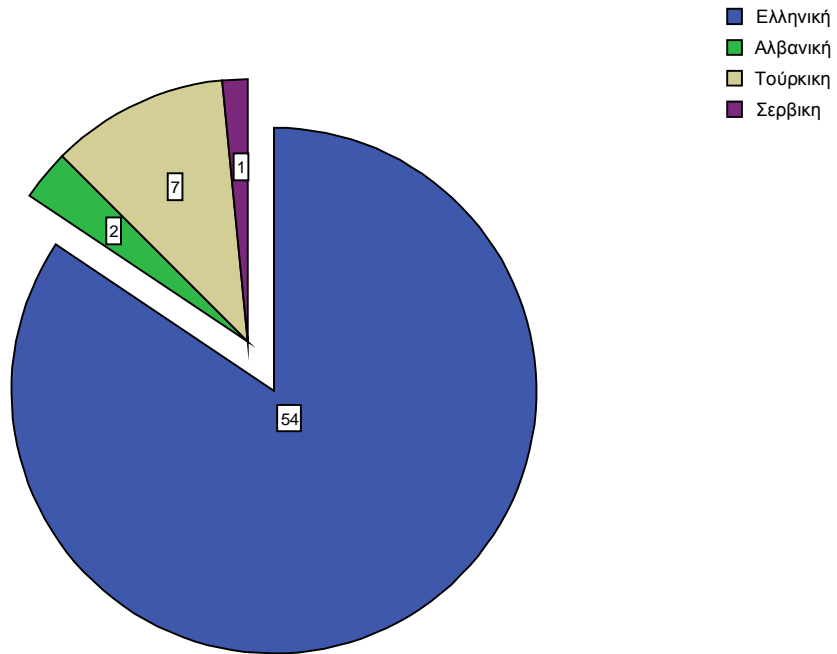
Η συντριπτική πλειοψηφία του δείγματος, το 27% έχει γεννηθεί σε κάποια χώρα του εξωτερικού ή σε κάποια άλλη περιοχή της Ελλάδος πλην των αναγραφόμενων.

Τόπος κατοικίας

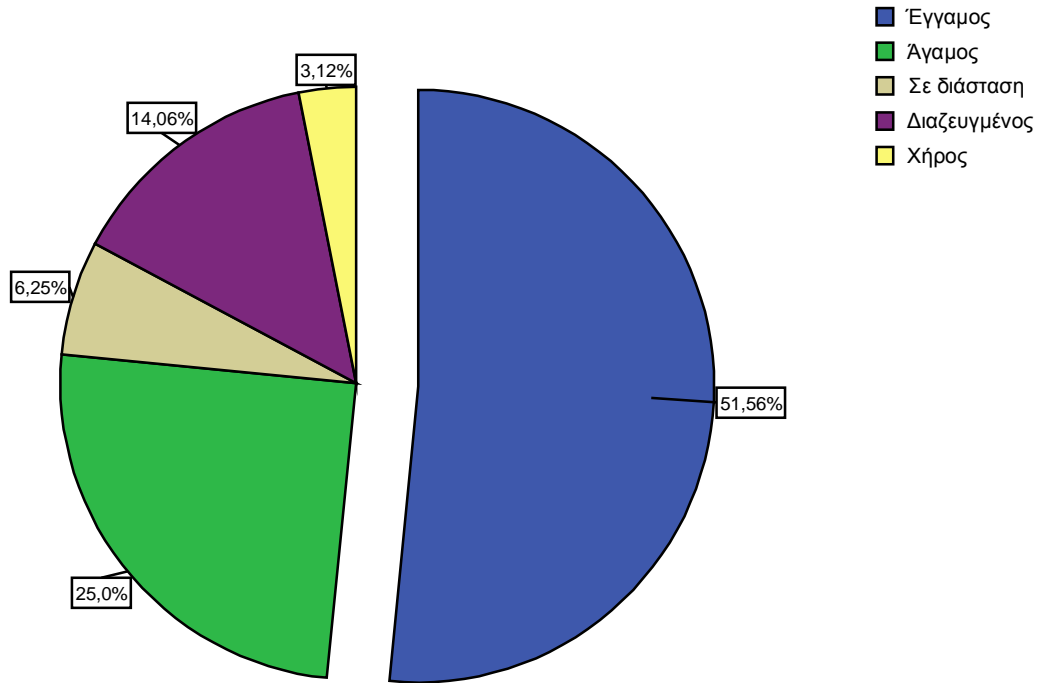
Το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων ανέφερε ως τόπο κατοικίας την Αθήνα σε ποσοστό 28,12%, ενώ το 20,31% δήλωσε ως τόπο μόνιμης κατοικία την Πάτρα.

Εθνικότητα

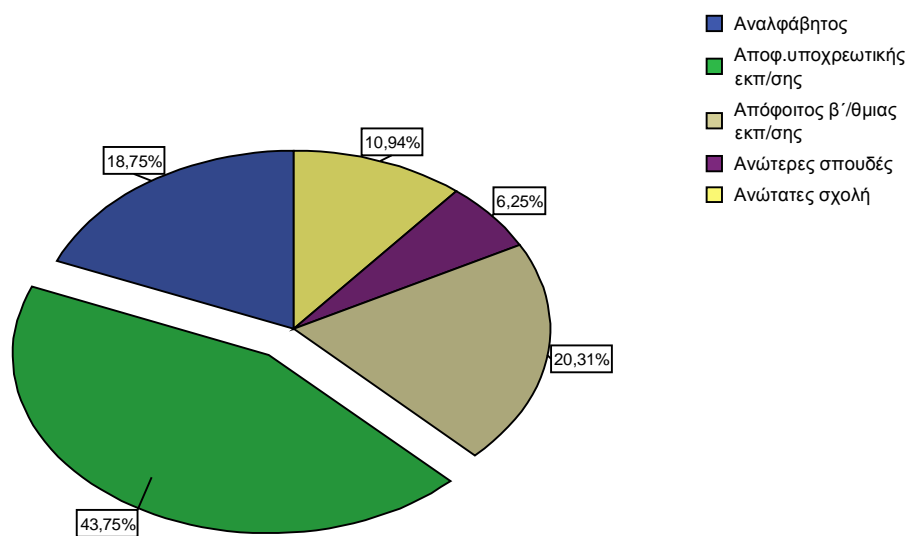
Η συντριπτική πλειοψηφία του δείγματος είναι εθνικότητας Ελληνικής με ποσοστό 54%.

Οικογενειακή Κατάσταση

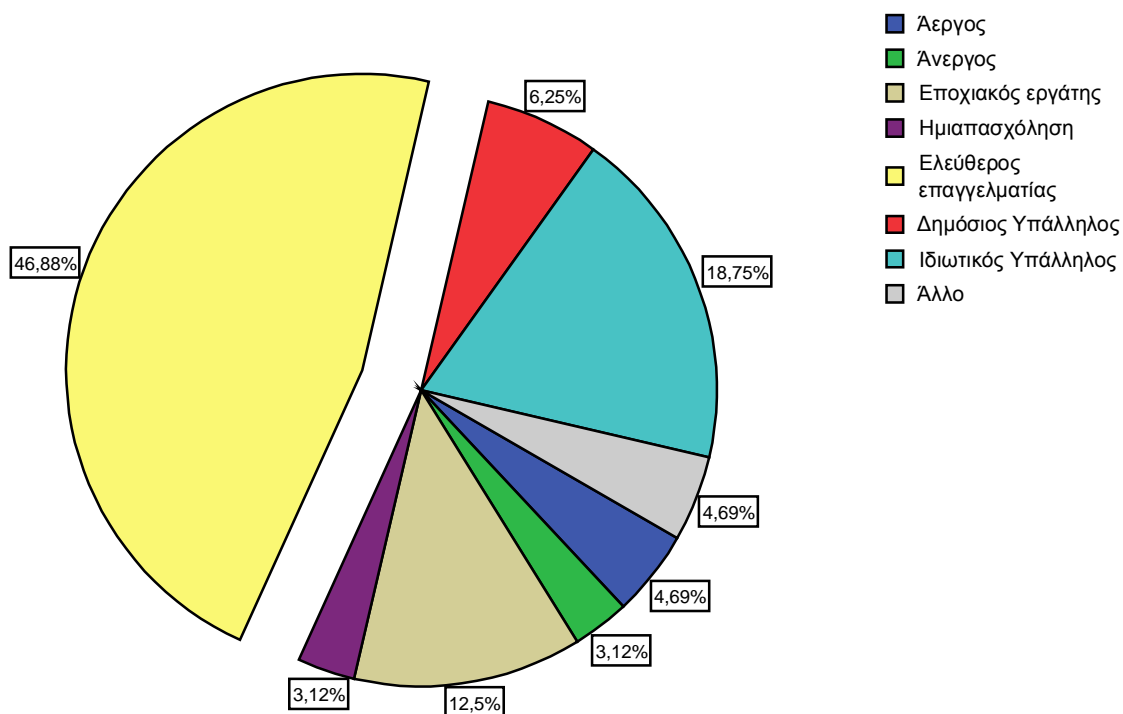
Το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων 51,56% είναι έγγαμοι, ενώ σε ποσοστό 25% ανέρχεται σε άγαμους.

Μορφωτικό επίπεδο

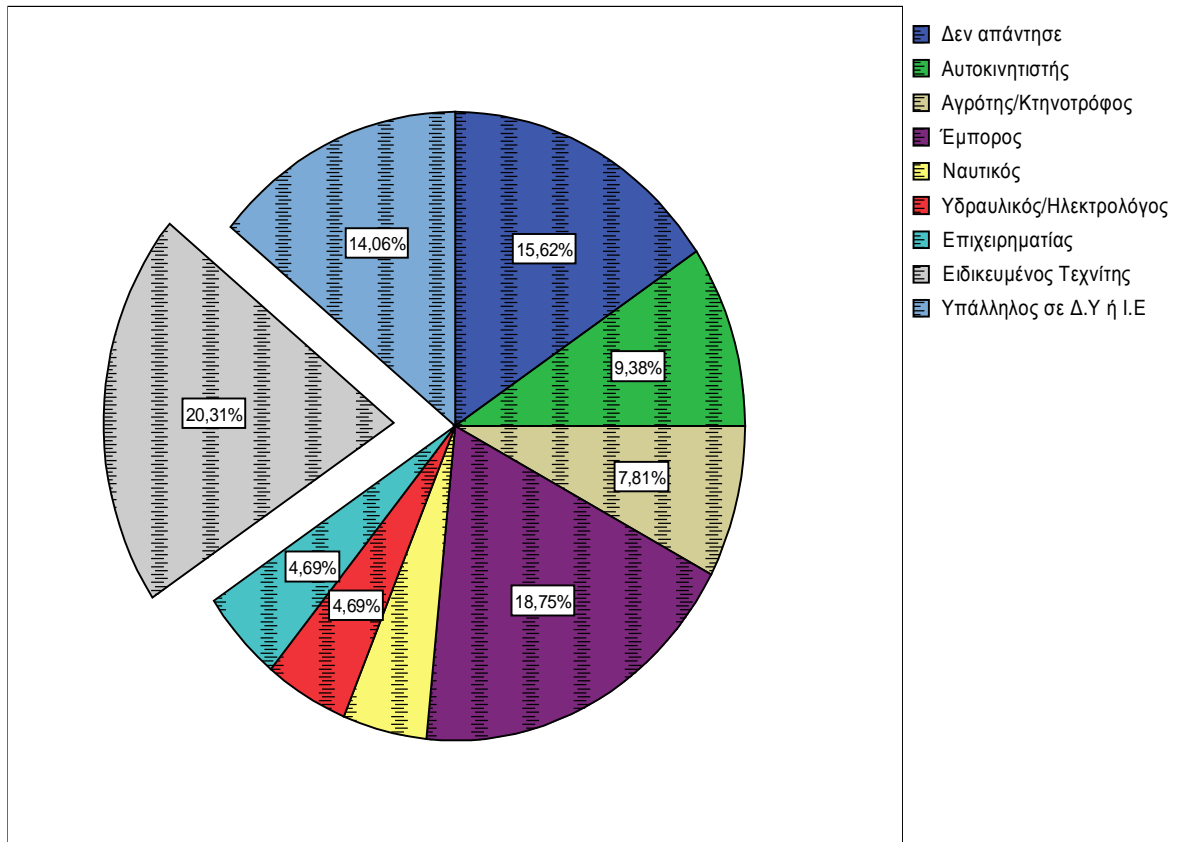
Η πλειοψηφία του δείγματος δηλώνει ότι είναι απόφοιτοι υποχρεωτικής εκπαίδευσης (43,75%), ενώ στο 18,75% ότι είναι αναλφάβητοι.

Ποια ήταν η επαγγ.σας κατάσταση;

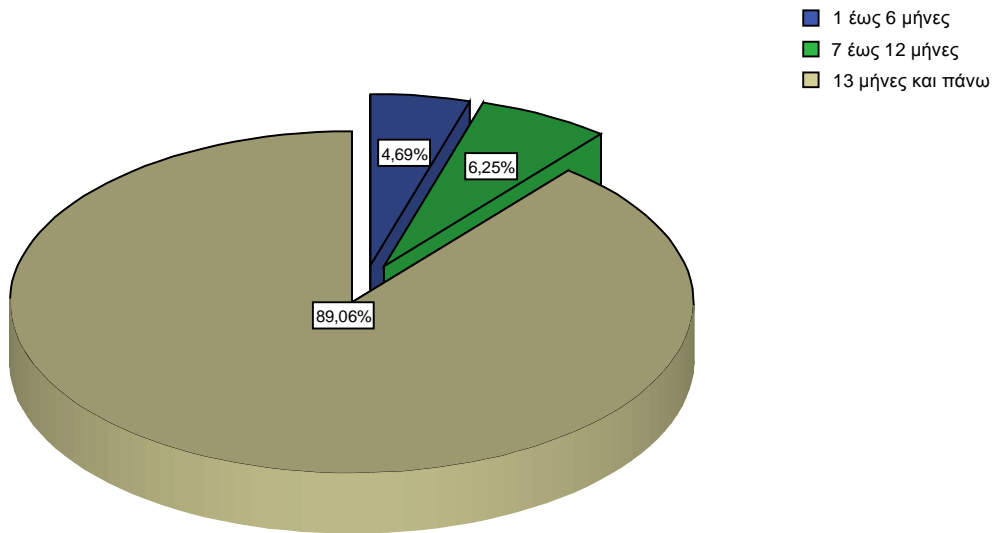
Η συντριπτική πλειοψηφία του δείγματος (46,88%) δηλώνει ότι είναι ελεύθεροι επαγγελματίες, ενώ το 18,75% ότι είναι ιδιωτικοί υπάλληλοι.

Ποια η προηγούμενη εργασία σας;(προσδιορίστε)

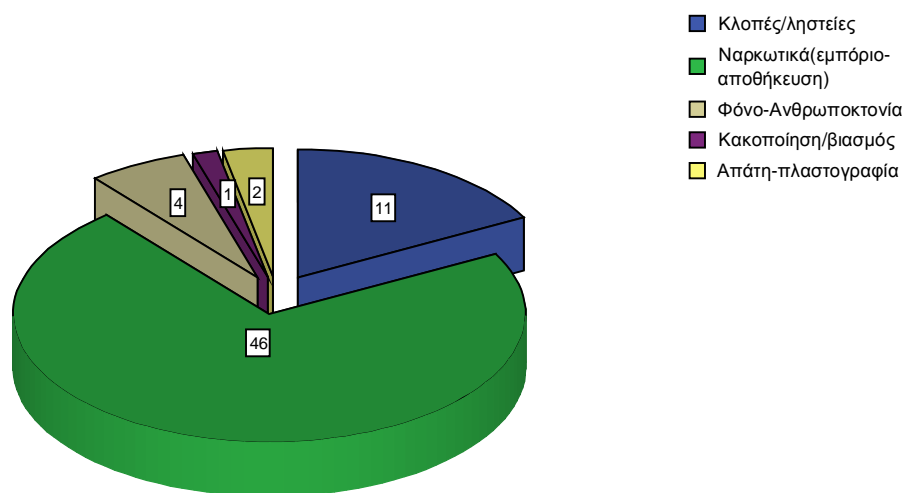
Το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων στην ερώτηση ποια η προηγούμενη εργασία σας σε ποσοστό 20,31% είπε ότι ήταν ειδικευμένοι τεχνίτες, ενώ μεγάλο ποσοστό (15,62%) δεν απάντησε.

Ποιό το χρονικό διάστημα που εργαστήκατε

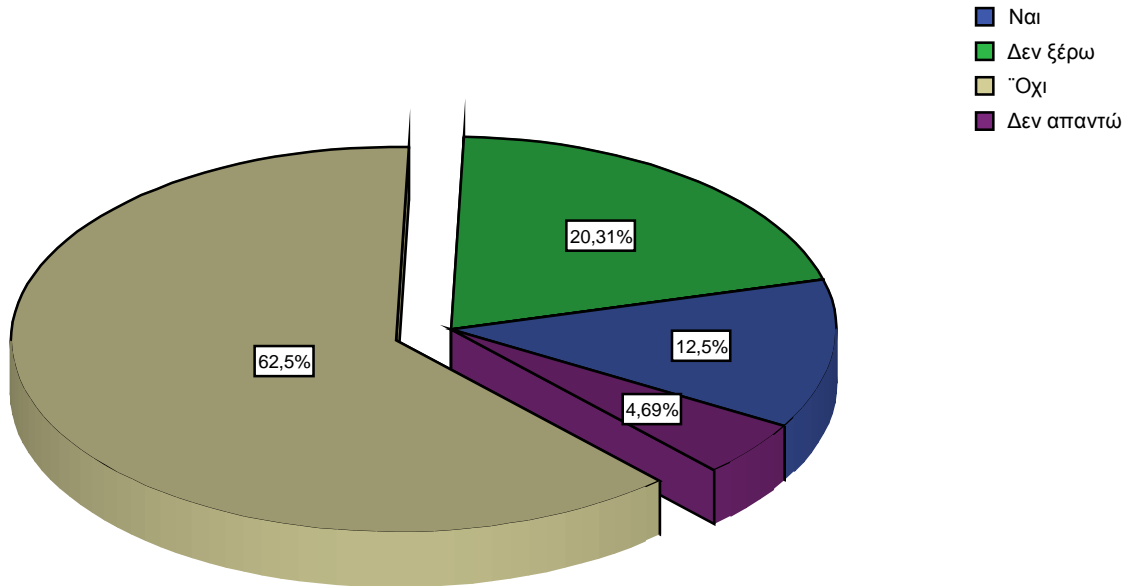
Στην ερώτηση ποιο το χρονικό διάστημα που εργαστήκατε, η συντριπτική πλειοψηφία των ερωτηθέντων απάντησε ότι έχει εργαστεί 13 μήνες και πάνω σε ποσοστό 89,06%, ενώ μικρό είναι το ποσοστό που έχει εργαστεί 1 έως 6 μήνες (4,69%).

Για ποιά αδίκημα σας κατηγορούν;

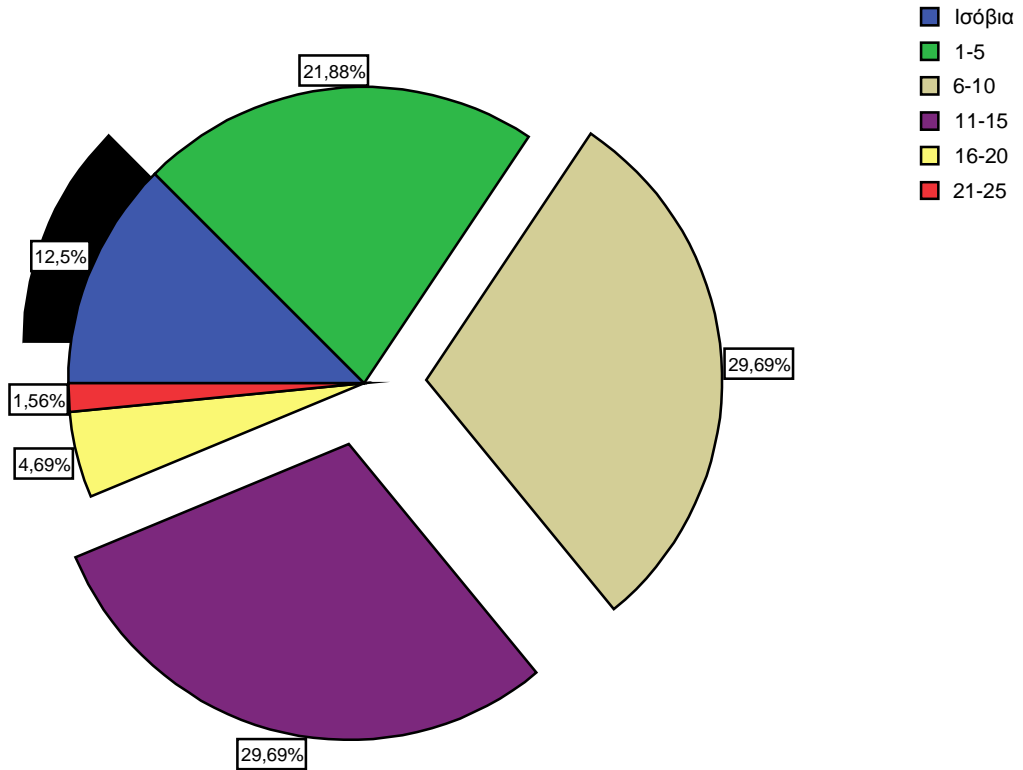
Η συντριπτική πλειοψηφία του δείγματος, το 46% κατηγορείται για Εμπόριο και Αποθήκευση Ναρκωτικών ουσιών, ενώ μόνο το 2% κατηγορείται για φόνο.

Ανταποκρίνεται η ποινή σε αυτό που κάνετε

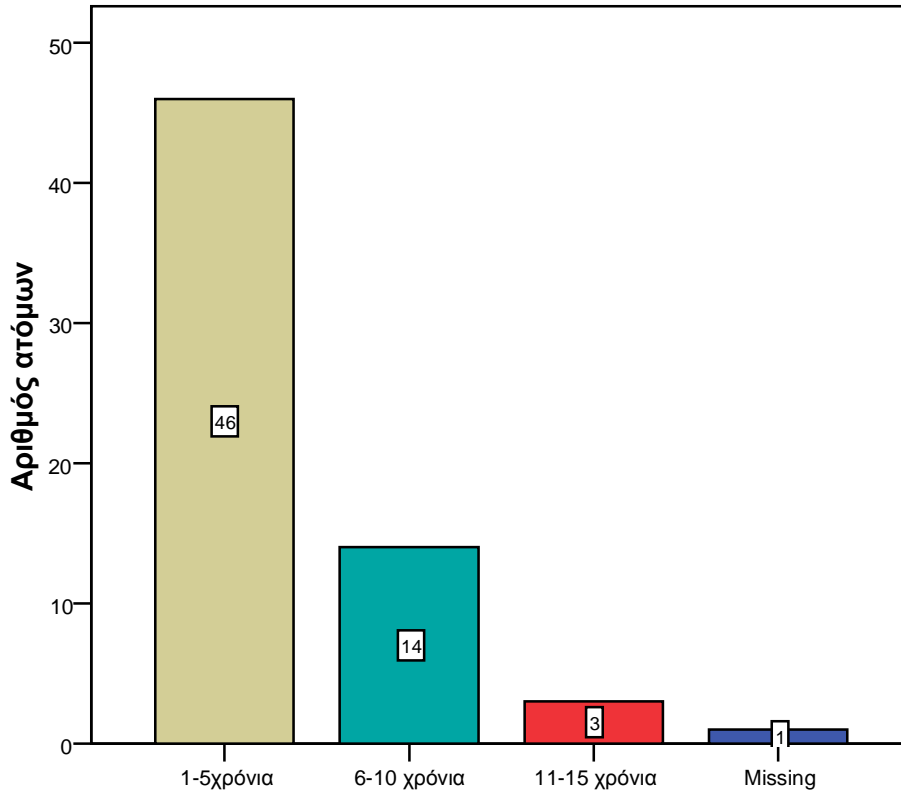
Το 62,5% του ποσοστού των ερωτηθέντων πιστεύει ότι η ποινή που εκτίει δεν ανταποκρίνεται σε αυτό που διέπραξαν, ενώ μόνο το 12,5% πιστεύει ότι η ποινή ανταποκρίνεται στην πράξη τους.

χρόνια ποινής

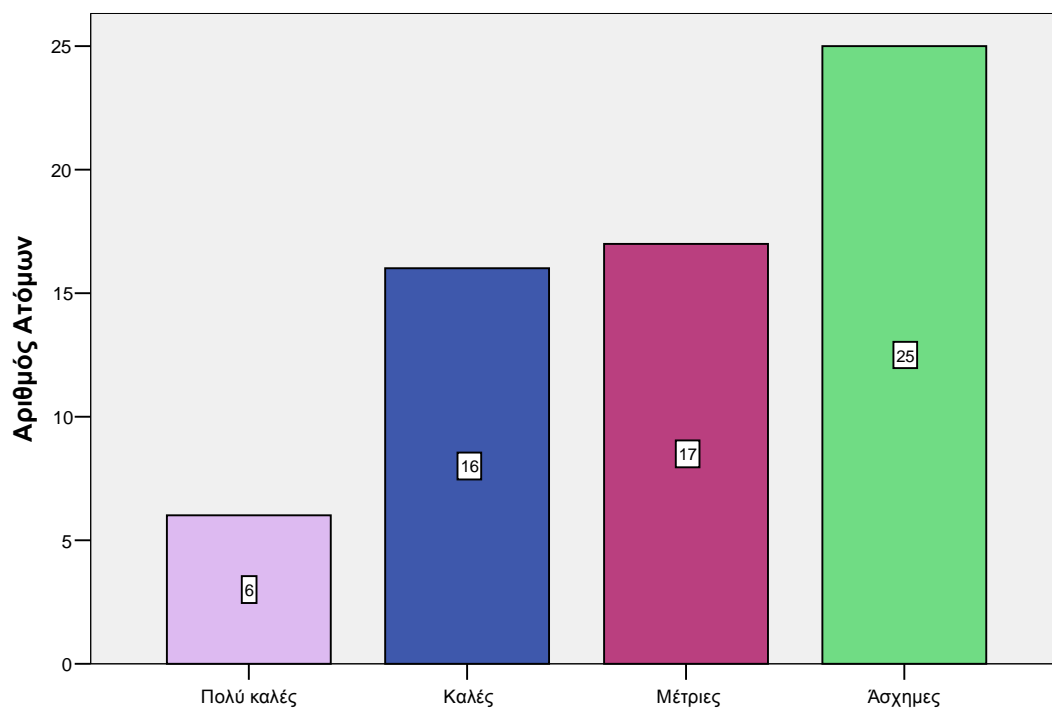
Οι περισσότεροι ερωτηθέντες εκτίουν ποινή φυλάκισης 11 – 15 χρόνια και 6 - 10 χρόνια με ποσοστό 29,69%, ενώ μικρό είναι το ποσοστό που εκτίει την ποινή της ισόβιας κάθειρξης.

Εκτίσατε μεχρι τώρα ποινή:

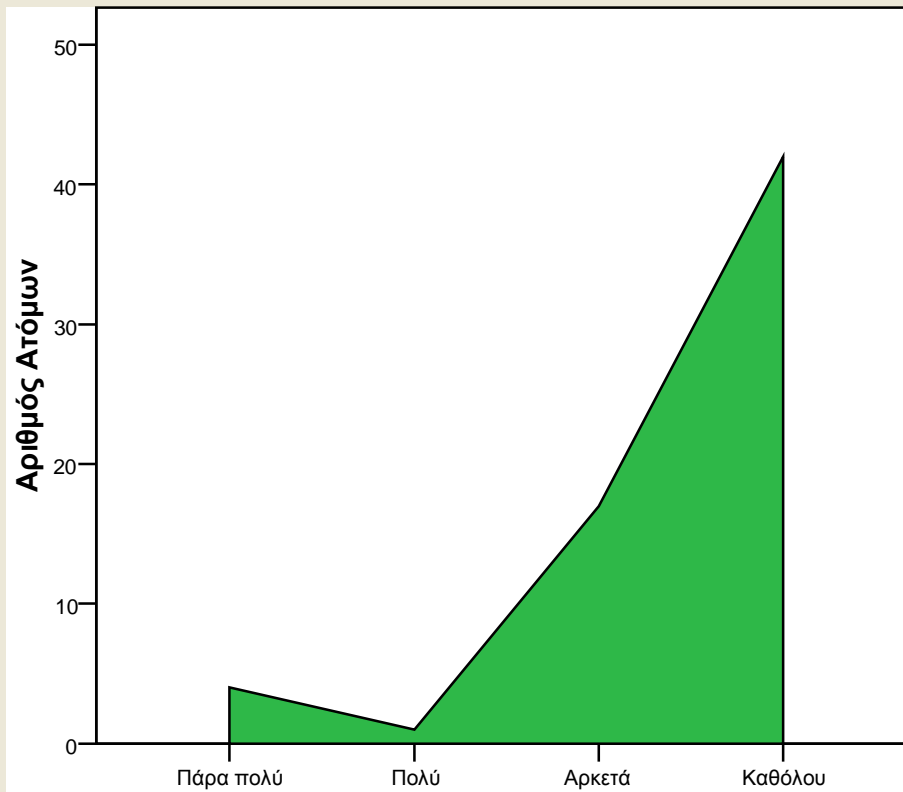
Οι περισσότεροι ερωτηθέντες έχουν εκτίσει ποινή φυλάκισης έως τώρα 1 – 5 χρόνια (46%), ενώ 6 – 10 χρόνια μόνο το 14%.

Ποιές οι συνθήκες της κράτησής σας;

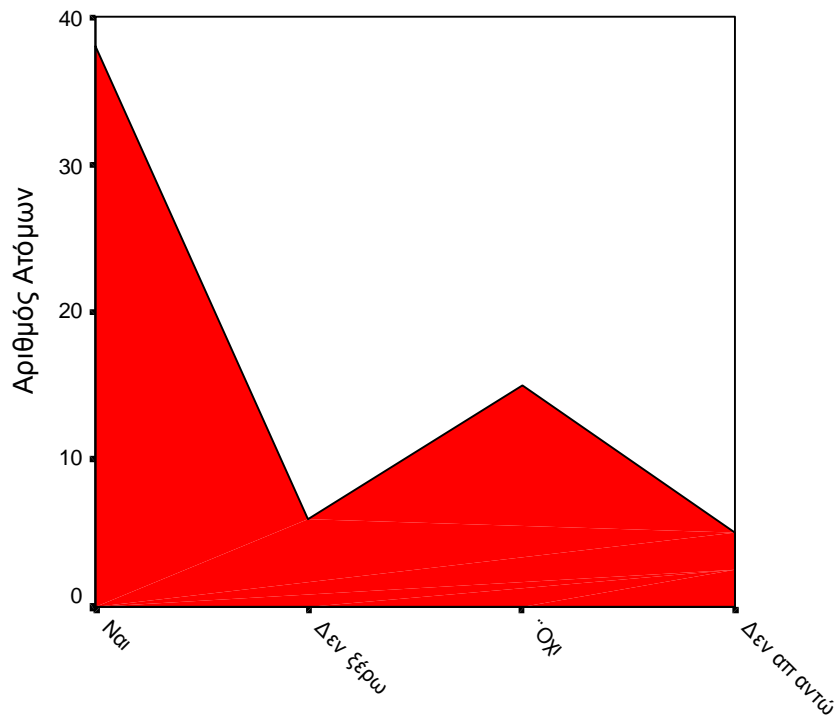
Η πλειοψηφία των κρατουμένων σε ποσοστό 25% δηλώνει ότι οι συνθήκες κράτησης είναι άσχημες, ενώ μόνο το 6% θεωρεί ότι είναι πολύ καλές.

Ικανοποιημένοι απο τα σωφρονιστικά προγράμματα;

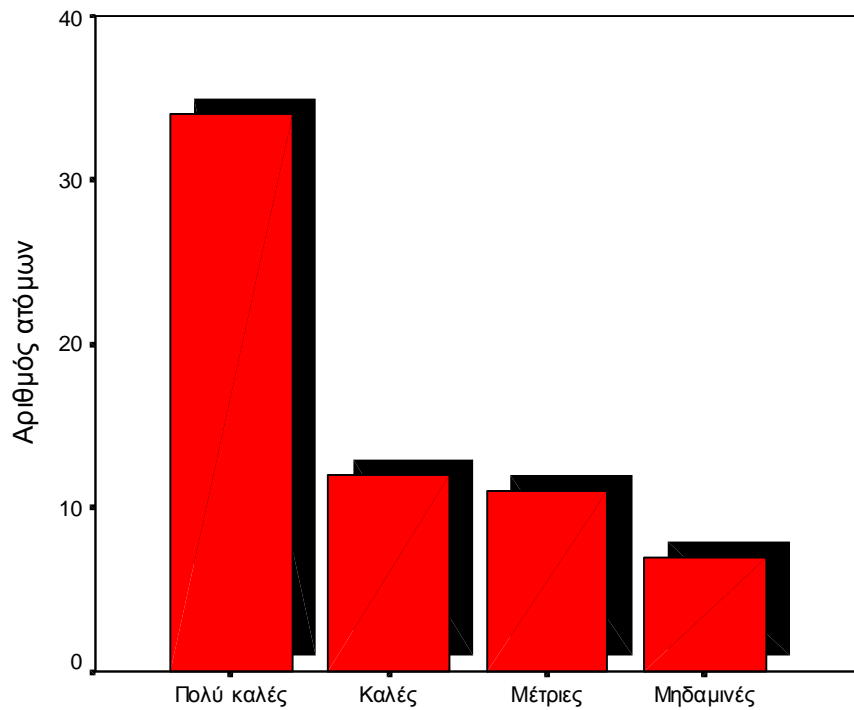
Το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων (45%) δεν είναι ευχαριστημένο από τα σωφρονιστικά προγράμματα, ενώ το 20% απάντησε ότι είναι αρκετά ευχαριστημένο.

Η κοινωνία σας αντιμετωπίζει με ρατσισμό;

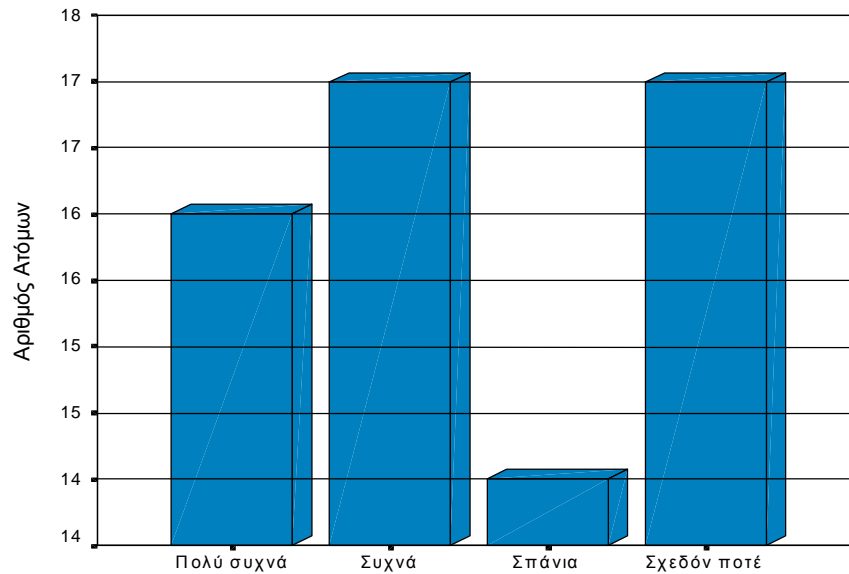
Το 37% των ερωτηθέντων δηλώνει ότι η κοινωνία τους αντιμετωπίζει με ρατσισμό, ενώ μεγάλο είναι το ποσοστό των ερωτηθέντων που δεν απάντησε.

Ποιες οι σχέσεις με το οικογενειακό περιβάλλον σας;

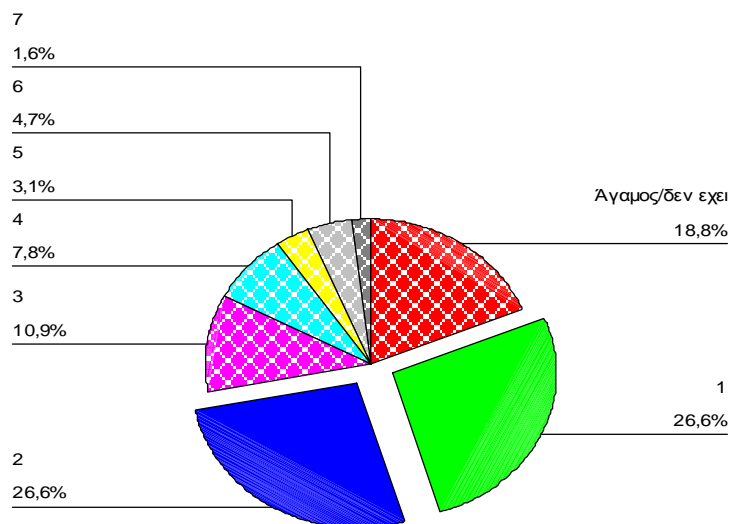
Στην ερώτηση πώς είναι οι σχέσεις σας με την οικογένειά σας, η συντριπτική πλειοψηφία των ερωτηθέντων σε ποσοστό 35% απάντησε ότι είναι πολύ καλές, ενώ πολύ μικρό είναι το ποσοστό των ερωτηθέντων (7%) που έχει μηδαμινές σχέσεις με την οικογένειά του.

Πόσο συχνά σας επισκέπτεται η οικογένειά σας;

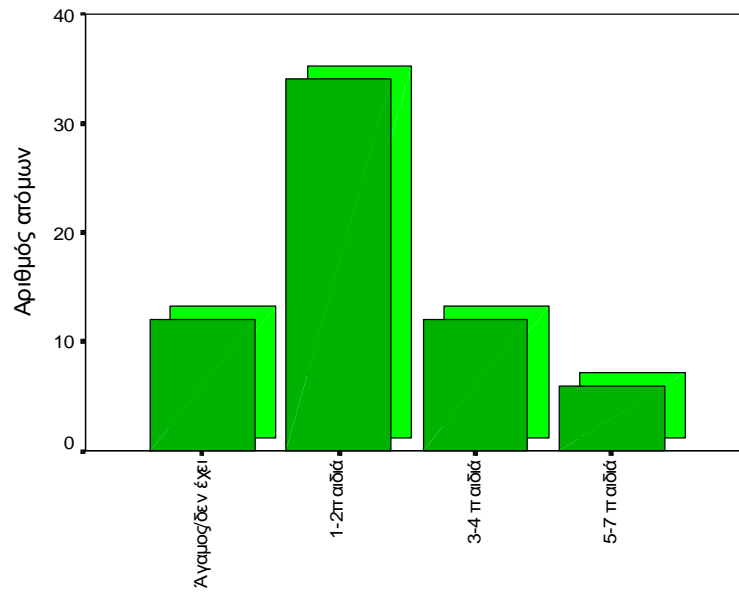
Ισότιμο είναι το ποσοστό των ερωτηθέντων που απάντησε ότι η οικογένειά του το επισκέπτεται πολύ συχνά και σχεδόν ποτέ (17%).

Πόσα παιδιά έχετε;

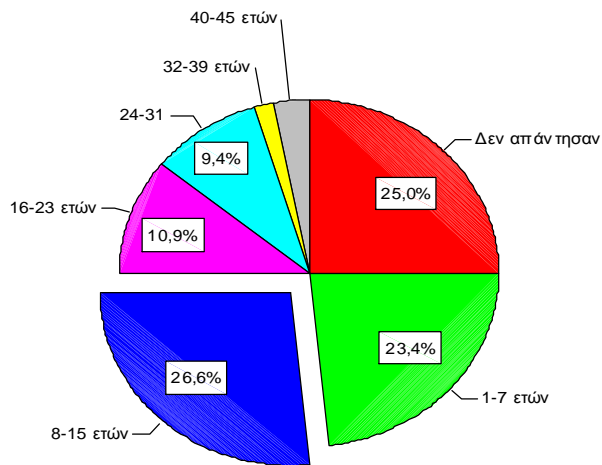

Στην ερώτηση πόσα παιδιά έχετε, παρατηρούμε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό κρατούμενων έχει 1 ή 2 παιδιά. Μικρότερο ποσοστό καταλαμβάνει όσοι έχουν 3 έως 7 παιδιά.

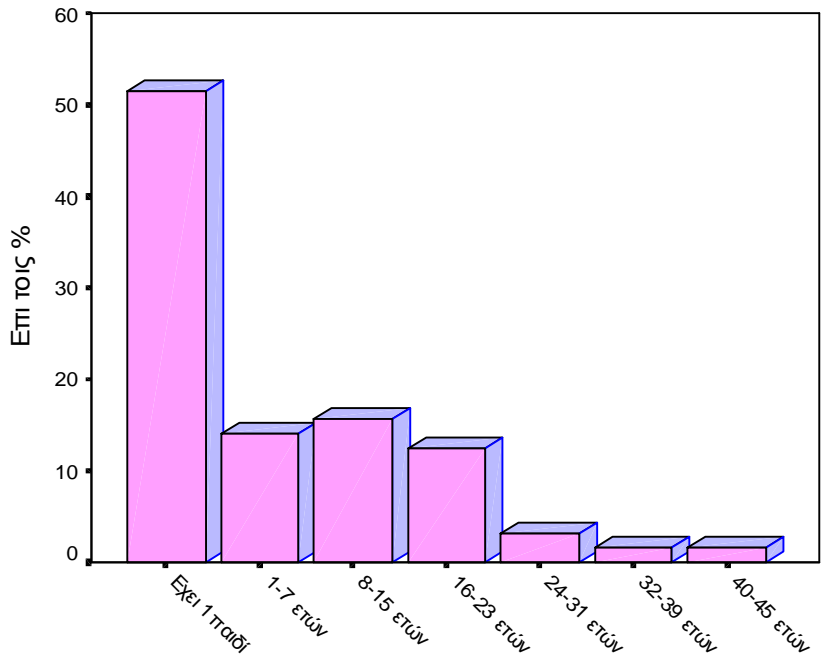
Πόσα παιδιά έχετε(κατηγορίες αριθμών)

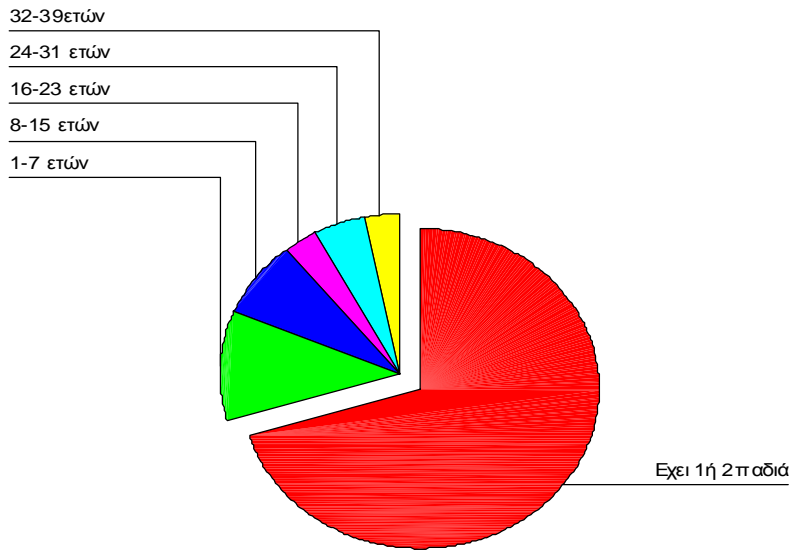
Ηλικία 1ου παιδιού

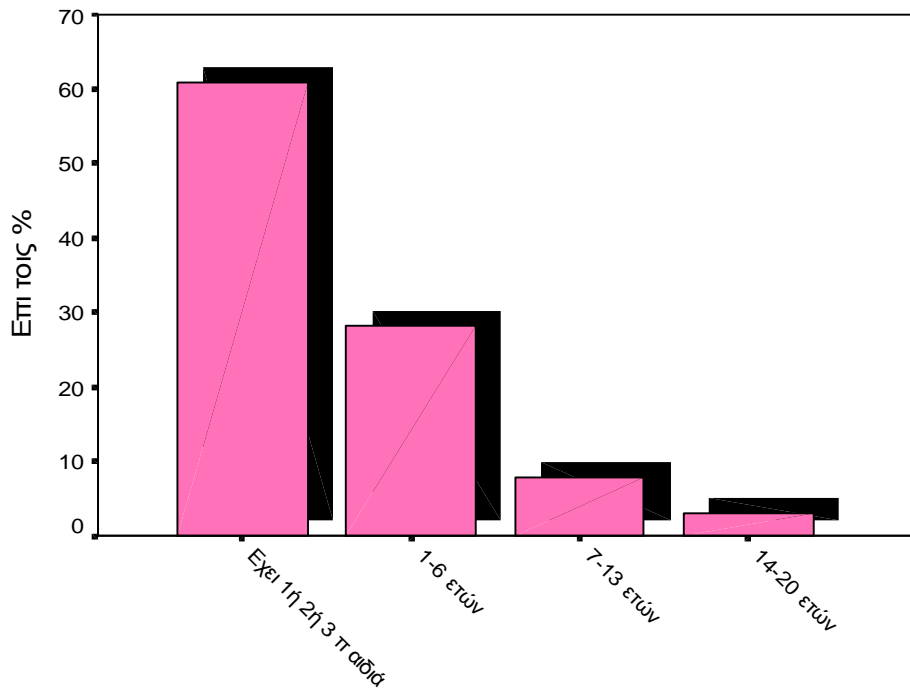
Ηλικία 2ου παιδιού

Ηλικία 3ου παιδιού

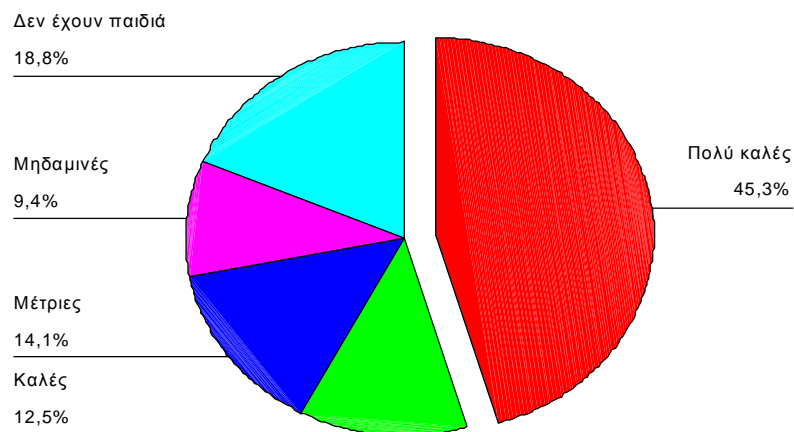

Ηλικία 4ου παιδιού

Το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων έχει παιδιά ηλικίας 8 έως 15 ετών (26,6%), ενώ το ποσοστό των ερωτηθέντων που έχει παιδιά ηλικίας 1 έως 7 ανέρχεται στο 23,4%.

Οι σχέσεις με τα παιδιά σας είναι:

γ

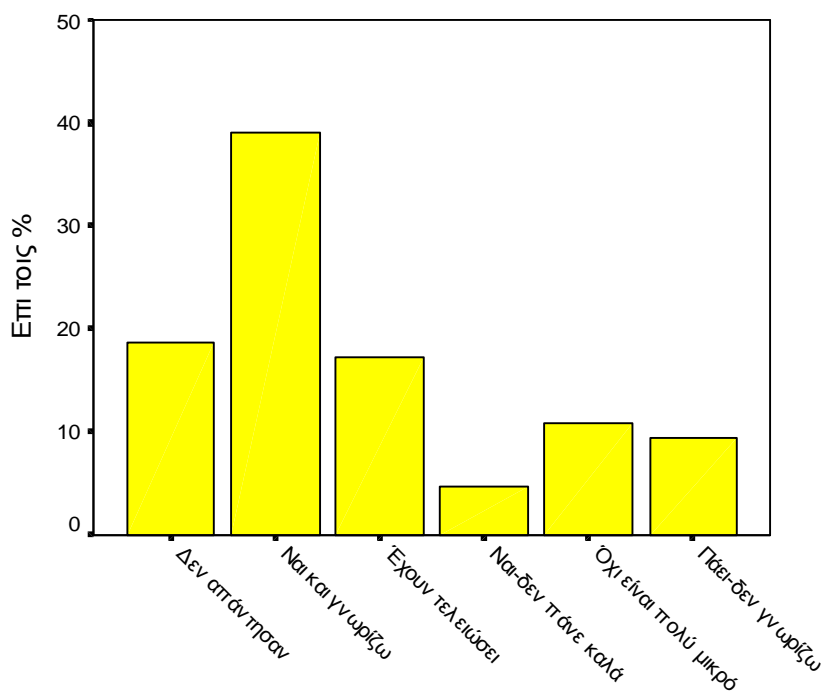
Το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων (45,3%) έχει πολύ καλές σχέσεις με την οικογένειά του, ενώ το 9,4% μηδαμινές.

ΒΛΕΠΕΤΕ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΣΑΣ ΟΣΟ ΘΑ ΘΕΛΕΤΕ;

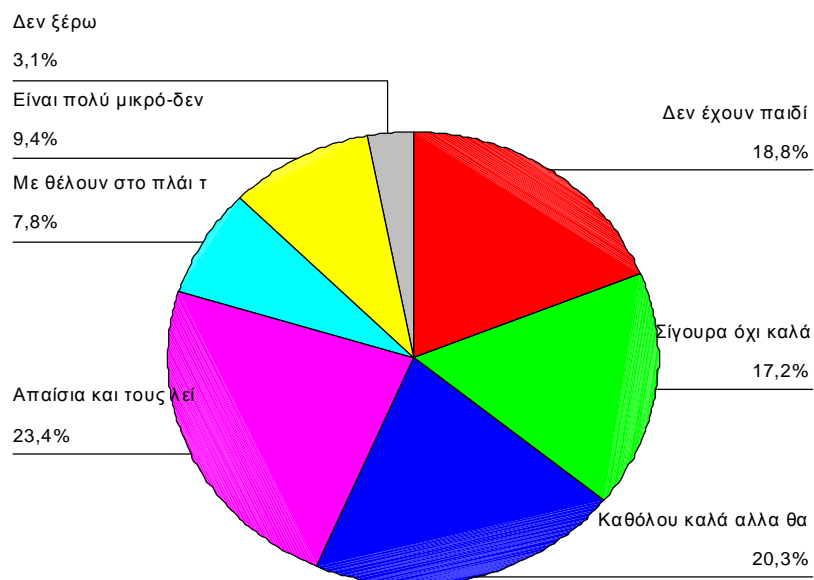
Το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων 40,6% δεν βλέπει όσο θα ήθελε τα παιδιά του και το 18,8% λόγω απόστασης χιλιομετρικής.

Πηγαίνουν τα παιδιά σχολείο, μαθαίνετε για την πρόοδό τους;

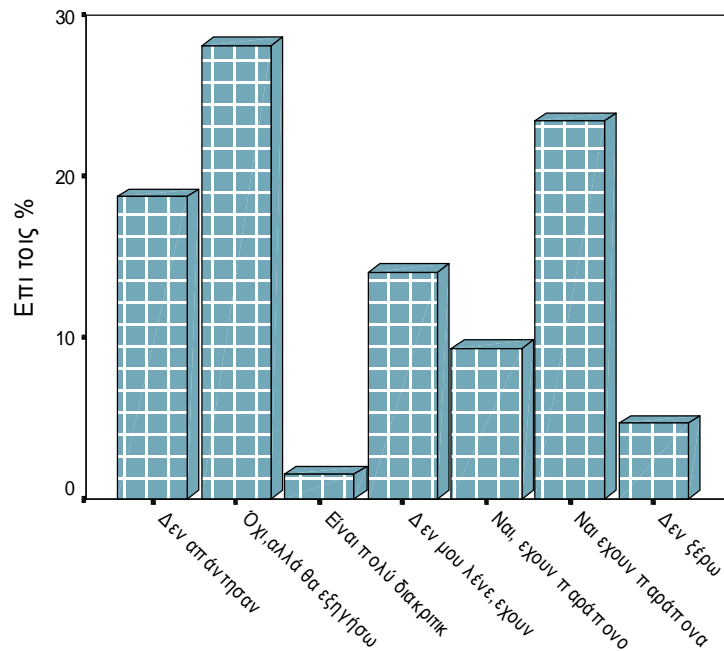
Το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων (40%) γνωρίζει για την σχολική επίδοση των παιδιών του, ενώ το 9,5% δεν ενημερώνεται.

Πως νιώθουν τα παιδιά που βρίσκεστε εδώ;

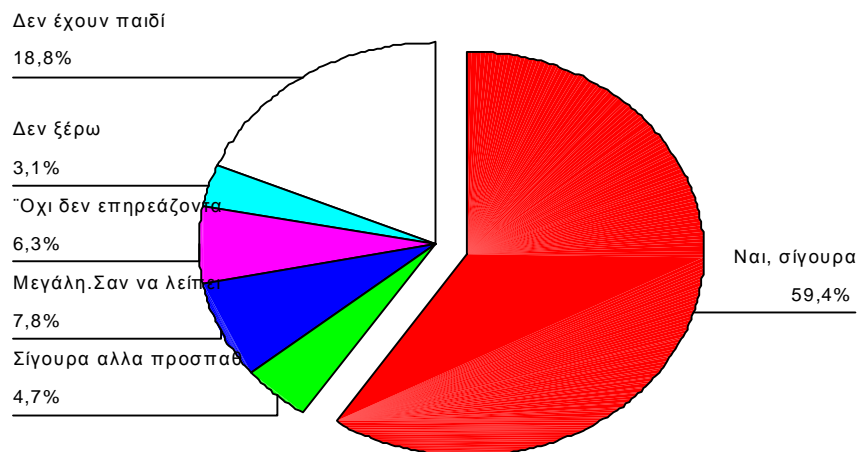
Το 23,4% δηλώνει ότι τα παιδιά νιώθουν απαίσια για τον εγκλεισμό και το έχουν εκφράσει.

Πιστεύετε ότι έχουν παράπονο από εσάς;

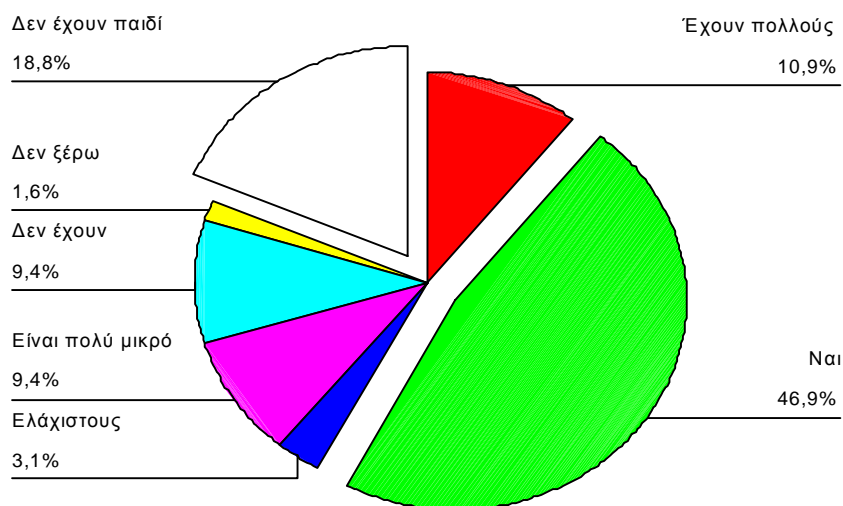
Το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων πιστεύει ότι τα παιδιά του δεν έχουν παράπονο (28%), ενώ το 24% πιστεύει ότι έχουν.

Το ότι είστε κρατούμενος, έχει επιρροή στις ζωές τους;

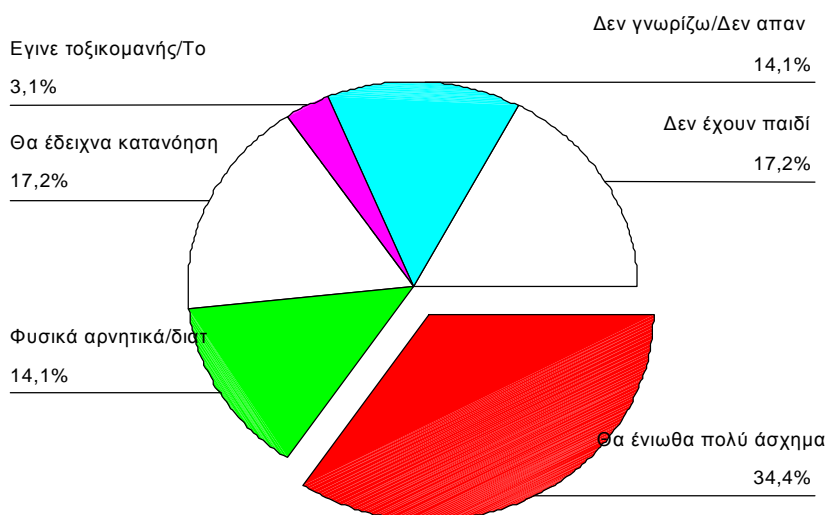
Το συντριπτικό ποσοστό των ερωτηθέντων δηλώνει ότι η κατάσταση που βιώνει έχει επιρροή στη ζωή των παιδιών (59,4%), ενώ το 6,3% πιστεύει ότι δεν έχουν επηρεαστεί.

Γνωρίζετε αν τα παιδιά σας έχουν φίλους;

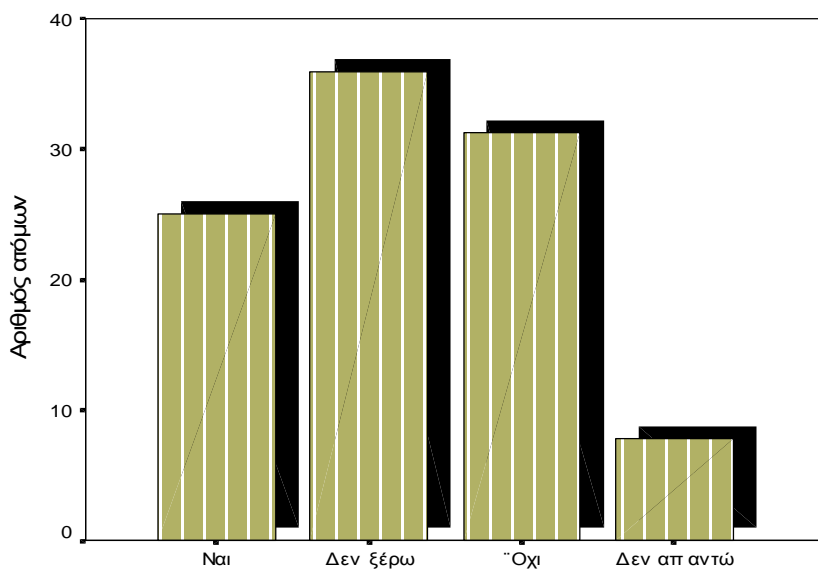
Το 46,9% των ερωτηθέντων γνωρίζει ότι τα παιδιά έχουν φίλους, ενώ το 1,6% δε γνωρίζει.

Αν το παιδί σας διέπραττε κάτι παρόμοιο όπως εσείς;

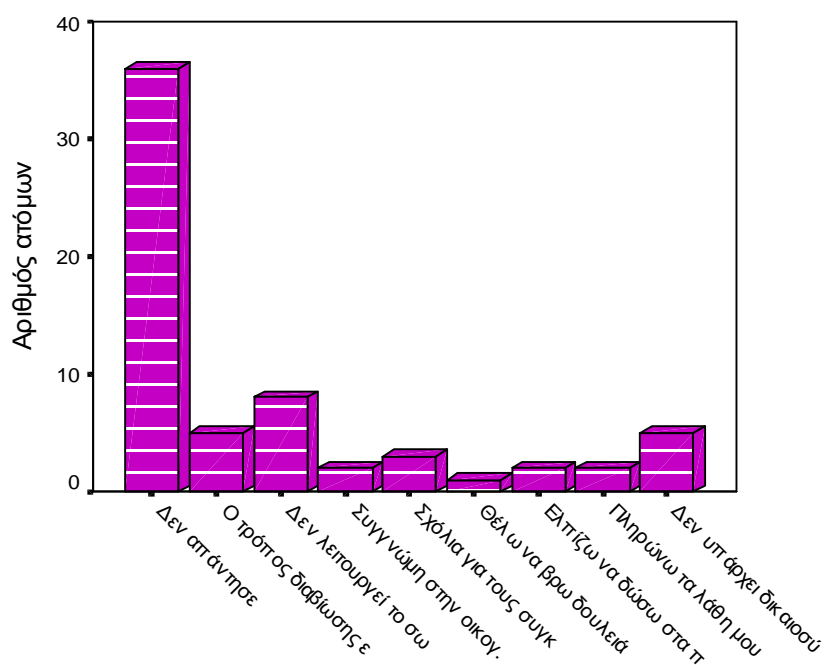
Οι περισσότεροι κρατούμενοι (34,4%) θα ένιωθε άσχημα σε περίπτωση που το παιδί διέπραττε κάτι παρόμοιο με αυτούς, ενώ το 14,1% δεν απάντησε.

Θα είναι εύκολη η επανένταξή σας στο κοινωνικό σύνολο;

Οι περισσότεροι κρατούμενοι δεν ξέρουν αν η κοινωνική τους επανένταξη θα είναι εύκολη, ενώ δεν απάντησε το 7,5%.

Γενικά σχόλια ερωτώμενων

Η συντριπτική πλειοψηφία των κρατουμένων προτίμησε να μην σχολιάσει.

19. Ανάλυση αποτελεσμάτων

Μέσα από την έρευνα που είχε ως σκοπό τη διερεύνηση του ρόλου του πατέρα μέσα στην οικογένεια και την επίδρασή του στη διαμόρφωση προσωπικότητας του παιδιού, μπορούν να βγουν τα εξής αποτελέσματα:

- Οι περισσότεροι κρατούμενοι είναι έγγαμοι με 1 έως 2 παιδιά, ηλικίας 1 – 15 ετών
- Οι σχέσεις των περισσότερων με τις οικογένειές τους και τα παιδιά τους είναι πολύ καλές αλλά οι περισσότεροι δε βλέπουν όσο θα ήθελαν τα παιδιά τους, είτε λόγω απόστασης, είτε λόγω της μικρής τους ηλικίας που δεν ευνοεί τις μετακινήσεις τους
- Στην ερώτηση αν οι κρατούμενοι γνωρίζουν για την επίδοση των παιδιών τους στο σχολείο, το μεγαλύτερο ποσοστό απάντησε ότι γνωρίζει για την πρόοδο των παιδιών του και ότι ενημερώνεται συνεχώς
- Οι περισσότεροι έδειξαν ότι γνωρίζουν για το πως αισθάνονται τα παιδιά τους για την κατάσταση, ωστόσο μικρό είναι το ποσοστό κρατουμένων που γνωρίζει τα παράπονα των παιδιών
- Οι περισσότεροι κρατούμενοι πιστεύουν ότι η κατάσταση που βιώνουν, επηρεάζει τα παιδιά τους. Αυτό δείχνει ότι συνειδητοποιούν ότι ο εγκλεισμός τους έχει επίδραση στον ψυχισμό των παιδιών
- Γνωρίζουν ότι τα παιδιά τους έχουν φίλους. Κάτι τέτοιο μας δείχνει ότι συζητούν μαζί τους για τις διαπροσωπικές τους σχέσεις και τις παρέες τους

- Τέλος, θλιβερό είναι το συμπέρασμα ότι οι περισσότεροι κρατούμενοι θα θεωρούσαν υπεύθυνο τον εαυτό τους, σε περίπτωση που το παιδί τους διέπραττε κάτι παρόμοιο με αυτούς. Διαπιστώνεται έτσι ότι ο πατέρας κρατούμενος αισθάνεται άσχημα απέναντι στο παιδί του και υπεύθυνος για τη διαμόρφωση χαρακτήρα του και την εξέλιξη της ζωής του. Εδώ θα πρέπει να προσθέσουμε ότι κάποιοι κρατούμενοι, έστω και αν ήταν μικρό ποσοστό, στα γενικά σχόλια, ζητάν συγχώρεση από τις οικογένειές τους και τα παιδιά τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ V

20. Συμπεράσματα

Αναλύοντας τα αποτελέσματα της έρευνας και συσχετίζοντάς τα με τη βιβλιογραφική ανασκόπηση του θέματος, καταλήγουμε στα εξής συμπεράσματα:

- Οι κρατούμενοι δε βλέπουν όσο θα ήθελαν την οικογένειά τους και τα παιδιά τους. Οι μομογονεϊκές οικογένειες με απόντα μέλος τον πατέρα, έχοντας οικονομικές δυσκολίες καθώς απουσιάζει το εισόδημα από την εργασία του πατέρα, είναι δύσκολο να επισκέφτονται όσο θα ήθελαν τον έγκλειστο σύζυγο/πατέρα, εξ' αιτίας των εξόδων που προκαλούν οι μετακινήσεις χιλιομετρικών αποστάσεων.
- Οι σχέσεις των κρατουμένων με τα παιδιά τους συνεχίζουν να είναι πολύ καλές και μετά τον εγκλεισμό τους στη φυλακή. Μέσα από τη βιβλιογραφία διαπιστώνεται ότι το κάθε παιδί, ανάλογα με την ηλικία του, αντιμετωπίζει διαφορετικά την απουσία του πατέρα του, π.χ. τα παιδιά στην προεφηβική ηλικία εκφράζουν θυμό προς τον πατέρα και αρνούνται να τον δουν. Ωστόσο οι κρατούμενοι της συγκεκριμένης έρευνας έχουν καταφέρει να κρατήσουν επαφή με τα παιδιά τους και έχουν δημιουργήσει μια όμορφη σχέση μαζί τους.
- Οι κρατούμενοι της Κλειστής Φυλακής Πάτρας ενημερώνεται για τη σχολική πρόοδο των παιδιών τους, τα περισσότερα είναι καλοί μαθητές. Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία του Γεωργίου, η απουσία του πατέρα από τη ζωή του παιδιού έχει επίδραση στην εκπαιδευτική και

επαγγελματική του πορεία. Οι μαθητές που παρουσιάζουν χαμηλή επίδοση στο σχολείο, δεν έχουν κοντά τους τον πατέρα τους τις σχολικές δραστηριότητες. Αυτό επιβεβαιώνει ένα μικρό ποσοστό κρατουμένων, απαντώντας ότι τα παιδιά τους έχουν προβλήματα στο σχολείο.

- Σύμφωνα με έρευνες και μελέτες η παρουσία του πατέρα στην οικογένεια και στην ανατροφή του παιδιού έχει μεγάλη σημασία, καθώς ο πατέρας είναι πρότυπο για τη διαμόρφωση προσωπικότητας και του γιου αλλά και της κόρης. Αυτό φαίνεται και στην έρευνα που διεξήχθη στους κρατούμενους πατέρες, καθώς οι περισσότεροι γνωρίζουν ότι ο εγκλεισμός τους έχει επηρεάσει τη ζωή των παιδιών τους.
- Ο πατέρας έχει σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση διαπροσωπικών του παιδιού. Μέσα από το παιχνίδι μαζί του, παίρνει πρωτοβουλίες και γίνεται υπεύθυνο. Από τα αποτελέσματα της συγκεκριμένης έρευνας συμπεραίνεται ότι τα παιδιά των κρατουμένων δεν έχουν δυσκολία στο να δημιουργήσουν υγιείς κοινωνικές σχέσεις και ας μην βρίσκονται συνεχώς με τον πατέρα τους.

21. Προτάσεις

Για να δοθεί ουσιαστική βοήθεια στην οικογένεια και στα παιδιά των κρατουμένων, προτείνουμε τα εξής:

1. Η Κοινωνική Υπηρεσία της φυλακής θα μπορούσε να οργανώσει πρόγραμμα για συζύγους και παιδιά κρατουμένων. Στις ομάδες αυτές θα μπορούν να συζητάν τα προβλήματά τους, να ανταλλάσσουν απόψεις, να εκτονώνουν το άγχος τους και την ψυχολογική τους ένταση.
2. Ψυχολογική στήριξη των παιδιών κρατουμένων από κοινωνικούς λειτουργούς και ψυχολόγους ώστε να βρίσκονται δίπλα τους και να τους παρέχουν ψυχολογική στήριξη, όποτε τη χρειάζονται.
3. Δημιουργία Υπηρεσίας εξειδικευμένης για τη στήριξη των οικογενειών των κρατουμένων, υλική, ιατρική περίθαλψη και οικονομική ενίσχυση στις άπορες οικογένειες.
4. Κοινωνικοί λειτουργοί σε όλα τα σχολεία για να βρίσκονται κοντά σε περιπτώσεις παιδιών κρατουμένων και να παρέχουν στήριξη στο σχολικό τους περιβάλλον.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική βιβλιογραφία

- i. Γεωργίου Σ., «Σχέση Σχολείου – Οικογένειας και Ανάπτυξη του παιδιού», Εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 2000.
- ii. Gottman J., «Η συναισθηματική νοημοσύνη των παιδιών», Εκδ. Ελληνικά Γράμματα, μεταφρ. Μαρίζα Ντε Κάστρο, Αθήνα, 2000.
- iii. Ζαφείρης Α. – Ζαφείρη Ε. – Μουζακίτης Χ., «Οικογενειακή θεραπεία», Εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 2002.
- iv. Καλούρη – Αντωνοπούλου Ρ., «Γενική Ψυχολογία», Εκδ. Ελλήν, Αθήνα, 2000.
- v. Καργάκος Σ., «Προβληματισμοί, ένας διάλογος με τους νέους», Εκδ. Gutenberg, Αθήνα, 1989.
- vi. Κογκίδου Δ., «Μονογονεϊκές Οικογένειες», Εκδ. Νέα σύνορα, Αθήνα, 1995.
- vii. Μούλντγουορφ Μ., «Ο ρόλος του Πατέρα στην οικογένεια», Μεταφ. Γ. Παπακυριάκης, Εκδ. Οδυσσέας, Αθήνα, 1997.
- viii. Μουσούρου Λ., «Κοινωνιολογία της σύγχρονης οικογένειας», Εκδ. Gutenberg, Αθήνα, 2002.
- ix. Πάτσης Χ., «Νέα Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια», Εκδ. Οργανισμός Εγκυκλοπαιδικών Εκδόσεων, Αθήνα, 1966.
- x. Ρέιμον – Ριβιέ Μ., «Η κοινωνική ανάπτυξη του παιδιού», Εκδ. Καστανιώτη, Μεταφ. Μαρίζα Ντε Κάστρο, Αθήνα, 1989.
- xi. Σταθόπουλος Π., «Κοινωνική Πρόνοια», Εκδ. Ελλήν, Αθήνα, 1996.
- xii. Τσαλίκογλου Φ., «Μυθολογίες βίας και καταστολής», Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 1996.

- xiii. Φραντζεσκάκης Ι. – Εισαγγελέας Εφετών, «Το σωφρονιστικό σύστημα», Εκδ. Σύλλογος συμπαραστάσεως κρατουμένων ‘‘Ο Ονήσιμος’’, Αθήνα, 1990.
- xiv. Χουάιτ Σ. – Χουάιτ Μπ., «Η παιδική ηλικία», Μεταφ. Όλγα Μαράτου, Εκδ. Ψυχογιός, Αθήνα, 1981.

Διευθύνσεις Internet

www.onisimos.gr

www.diakonia-filakon.gr